

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Az Országgyűlés 1867 utáni működésével
kapcsolatos kérdésekről**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. szeptember 12.

Nyilatkozat

Mint a dolgozat szerzője nyilatkozom, hogy a dolgozathoz **nem** használtam fel mesterséges intelligenciát.

Tartalom

Bevezetés	3
1.1. A követek megjelenése, működése és letűnése	4
1.2. Gondolatok a kötött és szabad mandátumról.....	9
2.1. A kétkamarás, népképviselői országgyűlés megjelenése, működése és letűnése	12
2.2. Gondolatok az egy- és kétkamarás országgyűléssel kapcsolatban	17
3.1. Történeti jogintézmények feltámasztása: a háznagy és az Országgyűlési Őrség	21
3.2. A kötött mandátum visszahozataláról.....	25
3.3. A kötött mandátum és a kétkamarás országgyűlés visszahozataláról	29
Összegzés, lezárás	35
Felhasznált szakirodalom és hivatkozások	37

Bevezetés

*„A kezdet kezdetén kell a leggondosabban ügyelni rá,
hogy meglegyen a dolgok egyensúlya.”¹ (Frank HERBERT)*

Dolgozatomban, annak címétől némileg eltérően, tulajdonképpen négy témával foglalkozom. Egyrészt az országgyűlési képviselők megjelenését megelőzően létezett országgyűlési követek intézményével, másrészt a kötött és a szabad mandátum kérdéskörével, harmadrészt az egy- és kétkamarás parlament problémájával, végezetül pedig klasszikus jogintézmények visszahozatalával. Hogy e négy téma miképp szervesül, arra a dolgozat utolsó érdemi fejezete adja meg a választ. Addig is igyekszem olvasmányosan bemutatni valamennyi, a végkifejlethez szükséges fogalmat.

A cím és a tartalom közötti diszkrepancia oka nem más, mint a haladás: dolgozatom változása során a cím egy idő után már nem pontosan fedte a tartalmat. Mégsem gondolom ezt lényegi kérdésnek, mivel 1867, mint fordulópont szerepe döntő marad: a kiegyezést megelőzően csak érdekes dolgokról és intézményekről tudok beszámolni, ahol etűdnyi mindaz, ami a jelen formálásában is hasznos lehet; ellenben 1867 után egy olyan időszak kezdődött, melynek során „[a] távolság, amely hányatott sorsú hazánkat nyugat szerencsésebb nemzeteitől elválasztotta, hosszú idő óta először csökkenni kezdett.”²

Úgy gondolom, hogy 1867 után egy olyan időszak kezdődött, mely a disszonáns hangok ellenére nem etűd, hanem szimfónia: a dolgok olyan összecsengése, mely egészében és minden részletében is érdemes arra, hogy kutatás tárgya legyen. És nem csak kutatás tárgya, hanem meggyőződésem, hogy a jelenkor reformjának zsinórmértéke is.

¹ Frank HERBERT: Dűne. Budapest, GABO Kiadó, 2019. 15.

² DIÓSZEGI István: Andrassy. 1993. <https://epa.oszk.hu/00000/00003/00001/fej02.htm> folyó szövegben

1.1. A követek megjelenése, működése és letűnése

*„...követnek lett választásomnál fogva
bizodalmokat nékem ajándékozni méltóztattak”³ (DEÁK Antal)*

Hazánkban, ellentétben korabeli nyugat-európai országokkal, még a késő középkorban is „teljes szabadokat vagy nemeseket tömegesen látjuk megjelenni a székesfehérvári törvénynapokon, vagy a királyaink által időnként tartott országgyűléseken.”⁴ Az Országgyűlés Hivatala Parlamenti jog című kiadványában szereplő érvelés szerint⁵ „az ilyen tömeges csődület” nem volt kellően hatékony, ezért „fokozatosan áttértek a követek általi képviseleti rendszerre”.

HAJNIK Imre leírja, hogy már I. MÁRIA rövid uralkodása alatt, 1385-ben is volt példa arra, hogy a nemesség követekkel képviseltesse magát az országgyűlésen, ekkor az ország mindegyik megyéjéből „négy előkelőbb nemesnek” kellett a kitűzött időben Budán megjelennie.⁶ Az is bizonyos, hogy rá ötven évre ZSIGMOND királyunk, méghozzá az 1433. évi országvédelmi javaslatban is ekképp rendelkezett: „[...] az egész nemesi közösség, nem pedig csupán hatalmasabb és gazdagabb tagjai, válasszon kebeléből néhány nemest, kik a megye szándékáról kellőleg értesítve, ennek haszna eszközzésére a főpapok és az országos méltóságokkal határozni képesek legyenek. [...]”⁷.

Hivatkozott, Parlamenti jog című kiadvány a követek általi képviseleti rendszerrel való áttérést „különösen” a törökök ellen viselt háborúhoz köti.⁸ MEZEY Barna a változást az ország három részre szakadásához kapcsolja, eszerint FERDINÁND „országgyűlési meghívóleveleiben már nem az egész nemességet szólítja meg, csak azt kéri a vármegyétől, hogy követeket küldjön a nemesek személyes megjelenése helyett”.⁹ Szintén MEZEY írja le, hogy mindemellett, összhangban a HAJNIK által leírtakkal¹⁰, még 1572-ben is a nemeseknek a diétán való személyes megjelenése volt elvárt. 1572-ben egyébként MIKSA hívott össze országgyűlést Pozsony

³ MOLNÁR András (szerk.): „Tekintetes karok és rendek!” Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései 1825-1848 – Válogatott dokumentumok. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2003. 41.

⁴ HAJNIK Imre: A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. (Székfoglaló értekezés). In: FRAKNÓI Vilmos (szerk.): Értekezések a társadalmi tudományok köréből, II. kötet, VIII. szám. Eggenberger-féle Akadémiai Könyvkereskedés, Budapest, 1873. 1-2.

⁵ Parlamenti jog: Az Országgyűlés működése, feladat- és hatáskörei, kapcsolódó intézmények. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2018. <https://www.parlament.hu/documents/10181/56582/Parlamenti+jog/0bf1e7bb-2654-5631-1068-481392d61552> 46.

⁶ HAJNIK i. m. 5.

⁷ Uo., 7. o.

⁸ Parlamenti jog i. m. 46. o.

⁹ MEZEY Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 111.

¹⁰ HAJNIK i. m. 1-2.

városába, melyen – a Bécsben kelt meghívólevél tanúsága szerint – elvárta a nemesség viritim et per singula capita megjelenését.¹¹ „A régi szokásnak e felelevenítését a megyék nem fogadták szívesen.”¹² HAJNIK a történetet úgy folytatja, hogy a megyék ellenállása miatt, vagy más okból, de végül sem az 1572. évi országgyűlés alkalmával, sem azóta „soha sem hivatott fel többé az összes nemesség közvetlen részvételre az országgyűlési tanácskozmányokban”.¹³

MEZEY az új szokás megszilárdulását az 1608-as évhez kapcsolja, s azt írja, hogy ekkortól, „a magyar rendi országgyűlés végleges szervezeti és működési rendjének megállapításától kezdve, kizárólagossá vált a követek általi képviselet”¹⁴. Összefoglalva tehát a fentieket, a követküldés ugyan csak a XVI. vagy XVII. századtól vált általánosan bevett szokássá, azonban az már I. MÁRIA idejétől fogva, illetve „ZSIGMOND, ALBERT uralkodása alatt folytonosan szerepel országgyűlési életünkben, melynek szervezetéből egész a legújabb korig, legalább némi állandósággal, többé nem ejtetett el”¹⁵.

„A követküldés szokásával együtt alakult ki a követutasítás (instructiones) intézménye is.”¹⁶ MEZEY alapján a részletes követutasítások alkalmazása a XVIII. századra vált szokássá.¹⁷ A vármegyék követeiket utasításokkal látták el, illetve a XVIII. századtól – a litterae regales, azaz a királyi meghívólevélben foglaltakra válaszul – az utasítások tartalmazták a vármegye sérelmeit és kívánságait (gravimina et postulata) is.¹⁸ A kialakult rendszer erős korlátot jelentett a követek képviseleti tevékenységére vonatkozóan: „a küldők a lehető legmerevebben megkövetelték az utasítás szinte szó szerinti betartását”.¹⁹

A követ „nem térhet[ett] el attól az állásponttól, amelynek képviseletével választói vagy delegálói megbízták”²⁰. Tehát, „a vármegyei közgyűlésben, városi tanácsülésen megfogalmazott többségi véleményt a követek csupán tolmácsolhatták”²¹ a diétán, önálló véleményüknek nem adhattak hangot. Ha a követ az instructioban foglaltakat nem tartotta be, a visszahívást, s megbízása megszűnését kockáztatta.²² Erdélyben szokás volt a követek megesketése is, így az instructio be nem tartása ráadásként még büntetőjogi szankciókkal is

¹¹ HAJNIK i. m. 14.

¹² Uo. 14.

¹³ Uo. 16.

¹⁴ MEZEY i. m. 111.

¹⁵ HAJNIK i. m. 6.

¹⁶ Parlamenti jog i. m. 46.

¹⁷ MEZEY i. m. 115.

¹⁸ Parlamenti jog i. m. 46.

¹⁹ MEZEY i. m. 115.

²⁰ ERDŐS Csaba: Parlamenti képviselő. In: JAKAB András, KÖNCZÖL Miklós, MENYHÁRD Attila, SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András), 2019. <http://ijoten.hu/szocikk/parlamenti-kepviselo> [8]

²¹ MEZEY i. m. 334.

²² Uo. 334.

sújtatott.²³ „Amennyiben valamilyen új téma merült fel, akkor a követeknek pótutasítást”²⁴ azaz az úgynevezett „anyautasításhoz pótlólagos instructiót”²⁵ kellett kérnie.

Magyarországon a politizálás hagyományos terepe a vármegye volt.²⁶ Változást az 1825. évi diéta hozott, ezt követően „kiszélesedett a politizálás tere”.²⁷ „A vármegyékben a követválasztások és az instructiók új értelmet adtak a véleménykifejezésnek, az országgyűlés pedig lehetőséget a reformok törvényes keretek közötti megvitatására, illetőleg azok esetleges becikkelyezésére.”²⁸ A hivatalviselési képesség, az úri hatóság és megannyi más jog mellett az „instructionált” követek útján a törvényhozásban való részvétel is a nemesség jogai közé tartozott. 1839-re 135 ezer nemesi család körülbelül 680 ezer nemese, azaz a társadalom 2,5-5%-a vehetett részt az országgyűlési követek megválasztásában, s valamennyi magyar nemes, megkülönböztetés nélkül, egyenlő szavazati joggal bírt.²⁹ WERBŐCZY „»populusa« számára tehát, ha úgy tetszik, »demokratikus« volt ez a keret”³⁰ – írja MEZEY, és ironia nélkül kijelenthető, hogy ekkorra a követek működése egy olyan komplex rendszerré alakult, mely képesnek tűnt arra, hogy becsatornázza a nemesség akaratát az országgyűlésbe.

Az 1847/1848. évi országgyűlés (azaz az 1847. november 11-én összeült utolsó rendi országgyűlés) törvényeit tekintve több törvénycikk is tartalmaz rendelkezéseket az újonnan bevezetésre kerülő népképviselési választási rendszerrel, illetve az országgyűlés ennek megfelelően megváltoztatásra kerülő szerkezetével kapcsolatban.³¹ FÁBIÁNNÉ KISS Erzsébet ezen törvények közül az I. tc., II. tc. és III. tc. bizonyos részeit, illetve a IV., V. és VII. törvénycikket emeli ki.³² Nézetem szerint a kiemelték közül is kiemelendő az 1848. évi V. törvénycikk, mely dedikáltan volt hivatott arra, hogy biztosítsa az Országgyűlés népképviselési jellegét.

„A népképviselési választójogi szabályozás a követi struktúra helyébe a képviselőit állította [...]”.³³ Az új struktúrában a követválasztási jog helyébe a választójog lépett. Miután a képviselőt választókerületében megválasztották, szabad mandátummal rendelkezett, melynek

²³ MEZEY i. m. 334.

²⁴ Parlamenti jog i. m. 46.

²⁵ MEZEY i. m. 115.

²⁶ Uo. 237.

²⁷ Uo. 237.

²⁸ Uo. 237.

²⁹ Uo. 236.

³⁰ Uo. 236.

³¹ FÁBIÁNNÉ KISS Erzsébet: A magyar törvényhozás szerkezetének átalakulása. In: SZABAD György (szerk.): A magyar Országgyűlés 1848/49-ben. KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 1998, 64-92. 64.

³² Uo. 64.

³³ MEZEY i. m. 334.

értelmében választói nem instruálhatták, s nem hívhatták vissza.³⁴ MEZEY megfogalmazásában, az új rendszerben a „választókhoz kötöttség jelképpé vált”.³⁵ „A választópolgárok legfeljebb feltételezhették, hogy a [megválasztott képviselő] választási ígéreteit meg fogja valósítani, vagy hogy választókerülete érdekeit megfelelően képviselni fogja”.³⁶

RUSZOLY az ideiglenesnek szánt, de az 1874-es választójogi novella hatályba lépéséig meghatározó 1848. évi V. törvénycikkről úgy nyilatkozik, mint aminek „létrehozatala – más, 1848. április 11-ei törvénycikkeinkkel egyetemben – azon szívós, a liberalizmus eszmerendszerére is építő reformkori küzdelemnek köszönhető, amely európai színvonalra kívánta emelni hazánkat”³⁷. Míg FÁBIÁNNÉ KISS a reformok időszakáról összefoglalóan és az utolsó rendit követő első népképviselői országgyűlésről a következőképp ír: „[a] magyar törvényhozás munkája, a parlamentáris kormányzás szervezeti kereteinek kiépítése 1849-ben tragikus módon szakadt meg. Hiábavalónak azonban nem tekinthető a politikusok fáradozása: [...] a lerakott alapok később részévé váltak a működőképes parlamenti rendszernek.”^{38 39}

ERDŐS CSABA leszögezi, hogy a szabad mandátum ellentétpárja a kötött vagy imperatív mandátum, s míg előzővel a képviselő, utóbbival a követ rendelkezik, illetve rendelkezett.⁴⁰ Témánk és az 1848. évi V. tc. relációjában érdekességgépp megjegyezhető, hogy amellett, hogy az V. tc. egy olyan korszak terméke, mely az elmozdulást jelentette a kötött mandátum felől a szabad mandátum irányába, fogalomhasználatát tekintve mégis a „követ” kifejezést alkalmazza.⁴¹ Így a törvény összesen 377 követ megválasztásáról rendelkezett, továbbá: „Erdély, ha csatlakozni akar, küld a VII. törvénycikk szerint, kebelében felosztott 69 követet”⁴². A fogalomhasználat ugyan mást sejtetne, a verdikt azonban egyértelmű: az V. tc. hatálybalépésével az egykori törvényhatóságok, így szabad királyi városok és vármegyék „testületei elveszítették követküldési jogukat, így [...] követutasítási és -visszahívási hatáskörük is megszűnt.”⁴³

³⁴ MEZEY i. m. 334.

³⁵ Uo. 334.

³⁶ Uo. 334.

³⁷ RUSZOLY József: Parlamentarizmus és népképviselő 1848-ban.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/parlamentarizmus_es_nepkepviselo_1848_ban folyó szövegben

³⁸ FÁBIÁNNÉ KISS i. m. 91.

³⁹ Érdekességgépp és mintegy alátámasztva az események jelentőségét, megjegyezhető, hogy FÁBIÁNNÉ KISS sorai az egyébként a 1848/1849-es első népképviselői országgyűlés 150. évfordulójára kiadott kötetben szerepelnek.

⁴⁰ ERDŐS (2019) i. m. [8]

⁴¹ 1848. évi V. törvénycikk az országgyűlési követeknek népképviselői alapján választásáról

⁴² Uo., 5. szakasz

⁴³ RUSZOLY i. m. folyó szövegben

ERDŐS azt írja, hogy „a korai parlamentek XIII. századi megjelenésétől a XVIII. századig meghatározó volt a kötött mandátum, annak 'felszabadítását' az angol és francia alkotmányfejlődésnek tulajdoníthatjuk”.⁴⁴ Mindezek alapján a mandátum „felszabadítása”, ezáltal a követek letűnése, a XIX. századra tehát hazánkban is bekövetkezett.

⁴⁴ ERDŐS (2019) i. m. [8]

1.2. Gondolatok a kötött és szabad mandátumról

„A közszabadság ugyanis soha sem volt csak jog,
hanem mindig egyszersmind teher is.”⁴⁵ (HAJNIK Imre)

Mint már utaltam rá, a szabad mandátum, mint olyan, párhuzamosan alakult ki Nagy-Britanniában és Franciaországban, „amely [...] valamennyi más állam számára követendő példát jelentett.”⁴⁶ A szabad mandátum tulajdonképpen jelentése: „[...] a képviselő nem utasítható, a megválasztását követően a választópolgárok akarata nem köti”⁴⁷. A kötött mandátum ezzel szemben „azt jelenti, hogy a képviselő és a választó között jogi függőség marad a választást követően is.”⁴⁸ Ennek megjelenési formái az utasítási jog és a véleménykérési kötelezettség.⁴⁹ DEZSŐ Márta ötfokozatú skáláján igyekszik oldani kötött és szabad mandátum dichotómiáját, modelljében az abszolút kötött és az abszolút szabad mandátum között átmeneti jellegű mandátumtípusok helyezkednek el, melyek az enyhébben kötött, a relatív kötött és a relatív szabad mandátum.⁵⁰

BALOGH Artúr korabeli, „A törvényhozó hatalom” című munkájának ötödik fejezete a törvényhozás képviseleti alakjáról szól: „[a] képviselet lényege abban áll, hogy egyes kiváló egyénekből [...] olyan szervek képeztetnek, kik a szuverén akaratelhatározást függetlenül törvényhozói működésük jogalapjától hozzák létre, az egyetemes állami jót tartva szem előtt, nem pedig egyes részérdekeket.”⁵¹ A fejezetben BALOGH olyan megállapításokat tesz, miszerint az országos képviselő-testület nem a nemzet akaratát, a képviselet nem a népakaratot, nem a választók akaratát képviseli.⁵² A szerző leszögezi, hogy a képviselet ezen felfogásában a parlament a népnek nem képvisellete és hogy azzal az utasítások rendszere, azaz a mandátum kötöttsége nem összeegyeztethető.⁵³ Sőt, a szerző ezen elméleti keretben a mandátum szót is félrevezetőnek tartja: „[a] [...] [megbízott] eljárásának szoros irányelveit a [...] [megbízó] adja meg. A [...] [megbízást] vissza lehet vonni [...] [de] a képviselőt nem lehet [...] [kényszeríteni]

⁴⁵ HAJNIK i. m. 4.

⁴⁶ ERDŐS Csaba: Az országgyűlési képviselők szabad mandátumának alapjai és az intézménnyel kapcsolatos legfontosabb kihívások. *Parlamenti Szemle*, 2017/2. 7-26. 8.

⁴⁷ Mandátum szócikk. Közzolgálati Online Lexikon. <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/mandatum> folyó szövegben

⁴⁸ 2/1993. (I. 22.) AB határozat, folyó szövegben

⁴⁹ 2/1993. (I. 22.) AB határozat, folyó szövegben

⁵⁰ ERDŐS (2017) i. m. 10.

⁵¹ BALOGH Artúr: A törvényhozó hatalom. Budapest, Politzer Zsigmond, 1899. 17.

⁵² Uo. 18-19.

⁵³ Uo. 20.

arra, hogy tisztét letegye.”⁵⁴ A fejezetben foglaltak értelmében a képviselő a nemzet akaratának képviselője helyett az egyetemes jó érdekében tevékenykedik⁵⁵, választóihoz jogi és erkölcsi jellegű kötelék köti, s ezek közül utóbbi az, mely által „választóinak adott [...] [ígéreteit], azok [...] kívánalmait is tekintetbe venni tartozik.”⁵⁶

MEZEY leírja, hogy az első népképviselői választásokkor leginkább az ismertségnek volt szerepe: neves személyiségek, ügyvédek, orvosok, írók és jogászok kerültek képviselőkként megválasztásra.⁵⁷ Ezt követően egyre nagyobb szerep jut pártoknak és ideológiáknak, míg mára meg lehet kockáztatni annak kijelentését, hogy a párthovatartozás vált azon legfőbb attribútummá, mely által a képviselő országgyűlési működése leírható és bejósolható. A II. világháborút követően létrejöttek a modern tömegpártok. A XX. századi modern tömegpárt jellemzője a pártfegyelem, azaz a pártvezetés, a frakció kívánalmainak való megfelelés a képviselői munka során. Vagy ahogy ERDŐS Csaba írja: a szabad mandátum „a mindennapi politikai gyakorlat fényében kevésbé tűnik a közjog valós intézményének: elég a pártelven [...] nyugvó parlamenti működésre utalnunk.”⁵⁸ Látható, hogy a BALOGH által a XIX. század legvégén megfogalmazott idea jelenkori valósága torz: a mandátum nem szabad, csak népkararat helyett pártközpontok akarata az, mely a képviselői működésbe becsatornáztatik.

ERDŐS ír arról is, hogy a választópolgár érthető módon várja el, hogy választott képviselője működése során a választókerület érdekeit képviselje.⁵⁹ ERDŐS bár fogalmaz meg ellenvetéseket – a pártelven nyugvó parlamenti működésen kívül megjelenik a választókerület érdekeinek képviselődését elváró választópolgár ideája is – a szabad mandátummal kapcsolatban, ezt követően azonban a kötött mandátum hátrányait kezdi sorolni, indirekt módon érvelve a szabad mandátum mellett.⁶⁰ A kötött mandátum hátrányai eszerint: 1) elvi szinten is kizárja az arányos választási rendszer kialakítását, 2) nem veszi figyelembe a véleménypluralizmust, valamint 3) a visszahívhatóság permanens választások kialakulásához vezet.⁶¹

Ahogy SZABÓ írja, „KOSSUTH Lajos 1848 után is a kötött mandátum mellett tette le voksát.”⁶² SZABÓ szerint ennek oka valószínűsíthetően a kötött mandátum intézményének az

⁵⁴ BALOGH i. m. 21.

⁵⁵ Uo. 17.

⁵⁶ Uo. 21- 22.

⁵⁷ MEZEY i. m. 335.

⁵⁸ ERDŐS (2017) i. m. 9.

⁵⁹ Uo. 9.

⁶⁰ Uo. 9.

⁶¹ Uo. 9-10.

⁶² SZABÓ István: Két gondolat az Aranybulláról: a közvetlen demokrácia és a jogkiterjesztés elve. In: MEZEY Barna (szerk.): Az Aranybulla a jogtörténetben. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2022. 227-240. 233.

alkotmányvédelem területén megnyilvánuló kiemelkedő szerepe volt.⁶³ A követek működése idején a vármegyék nemesei erős jogosítványokkal bírtak: az adó- és újoncmegajánlás az ő jóváhagyásuktól függött – „[ha] megtagadták a megajánlást, abban a pillanatban le tudták állítani az állam működésének eme két létfontosságú elemét.”⁶⁴ SZABÓ a kötött mandátummal szembeni egyik fő érvként az országgyűlés 1848-ban megjelent új hatáskörét említi, mely hatáskör a végrehajtó hatalom országgyűlés általi ellenőrzése.⁶⁵ A felhozott érv lényege a következő: a parlamentnek „[...] felelős minisztérium működéséhez folyamatos parlamenti többség szükséges, a kötött mandátummal rendelkező követekből pedig ilyen háttér nehezen alakítható ki.”⁶⁶

„Napjainkra a szabad mandátum elve az alkotmányos demokráciák tipikus összetevője”⁶⁷ mégis, az ideálok túl, nehéz a „választókhöz kötöttség jelképevé vált”⁶⁸ idézetet valamilyen szomorkás felhang nélkül leírni. WERBŐCZY populusa követei által ténylegesen részt vett az országgyűléseken, míg a népképviselői rendszer vonatkozásában választó és képviselője kapcsolata immáron csak jelképes (helyenként olyannyira, hogy akár nemléte is feltételezhető). Anakronizmus volna persze a régi rendszer vagy egyes elemeinek óhajta, s valószínűsíthető, hogy a régi szokások felelevenítését, ahogy 1572-ben, úgy a jelenben sem fogadnák szívesen.

⁶³ SZABÓ i. m. 233.

⁶⁴ Uo. 233.

⁶⁵ Uo. 233.

⁶⁶ Uo. 233.

⁶⁷ ERDŐS (2019) i. m. [12]

⁶⁸ MEZEY i. m. 334.

2.1. A kétkamarás, népképviselői országgyűlés megjelenése, működése és letűnése

„Úgy dobálta rá az elmésségeket, hogy kövek legyenek,
és úgy hullottak a lába elé, hogy rózsák voltak.”⁶⁹ (MIKSZÁTH Kálmán)

Magyarországon a 17. század kezdetéig „egykamarás törvényhozó testület működött [...]”, amellet, hogy „már a 15. századi tömeges országgyűléseket is jellemezte valamiféle elkülönülés [...]”.⁷⁰ A kétkamarás törvényhozást az 1608. évi I. törvénycikk állította fel, mely „[...] lényegében a 20. század közepéig a magyar bikamerális parlamentarizmus alapja lett.”⁷¹ A két tábla kapcsolatát sokáig az egyenjogúság jellemezte, majd 1848-tól a hangsúly fokozatosan a népképviselői alsóház (a Képviselőház) felé tolódott.⁷²

KEMÉNY István 1938-as doktori értekezésében az országgyűlés történetét négy szakaszra bontja, ezek a tömeges országgyűlések kora „a legrégebbi időktől a mohácsi vészig”, a rendi országgyűlések kialakulásának kora (1526-1608), a rendi országgyűlések kora (1608-1848) végül a *népképviselői országgyűlés kora*.⁷³ Ez utóbbit a szerző további három részre osztja, ezek 1) a népképviselői országgyűlés kora „az összeomlásig, 1918-ig”, 2) a nemzetgyűlés kora (1920-1926), végül 3) az új országgyűlés kora „1926-[től] napjainkig”, azaz 1938-ig.⁷⁴ Így tehát egykamarás törvényhozó testület működött 1608-at megelőzően, majd kétkamarás a rendi országgyűlések korában és a népképviselői országgyűlés korában, ezt követően egykamarás a nemzetgyűlés korában, majd újból kétkamarás 1926-tól 1944-ig vagy 1945-ig (erről l. később) végül egykamarás napjainkig és napjainkban.

A kétkamarás országgyűlés működésének bemutatását tekintve – figyelemmel arra, hogy vizsgálódásom tárgya a *népképviselői országgyűlés*, a 48-as előzményeket pedig e helyütt nem tartom indokoltnak áttekinteni – a dualizmus korára szorítkozom, a XVII., XVIII. századokat, valamint a XIX. század első felét más műveknek hagyván. A dualizmus korában tehát „[a]z országgyűlés az uralkodóval megosztva birtokolta a főhatalmat.”⁷⁵ A törvényhozó

⁶⁹ MIKSZÁTH Kálmán: Cikkek, tárcák 1898. január-június. <https://mek.oszk.hu/06400/06494/06494.htm#b34>, folyó szövegben

⁷⁰ SZALAI András: Ami az Alaptörvényből kimaradt: A második kamara mint a parlamentáris kormányzat ellensúlya. *Pro Publico Bono*, 2013. 68-85. 70.

⁷¹ Uo. 70.

⁷² Uo. 70.

⁷³ KEMÉNY István: Az országgyűlés szervezetének történeti kialakulása az összerendezet korától napjainkig. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem, 1939. 2-3.

⁷⁴ Uo. 3.

⁷⁵ FEITL Írisz, GYARMATI György, KUKORELLI István, LÉGRÁDY Eszter, MELKOVICS Tamás, SMUK Péter, SOLTÉSZ István, VILLÁM Judit: A magyar parlamentarizmus története. In: KERÉKES Margit (szerk.): A magyar országgyűlés. Budapest, Országház Könyvkiadó, 2019. 26.

hatalom letéteményese a kétkamarás országgyűlés volt.⁷⁶ Az országgyűlés két kamarája, azaz a főrendiház és a képviselőház közül utóbbi volt fontosabb, „ez rendelkezett ugyanis törvénykezdeményezési joggal.”⁷⁷ A képviselőház feladata a kormány által (az uralkodó előszentesítési joga figyelembevételével) beterjesztett törvényjavaslatok megvitatása, elfogadása, elvetése, módosítása vagy kiegészítése volt.⁷⁸ A főrendiház jelentőségét az adta, hogy jogában állt „akárhányszor visszautasítani vagy módosítani a képviselőház álláspontját” (vö. együttdöntési kötelezettség).⁷⁹ Ha az országgyűlés mindkét háza jóváhagyta a törvényjavaslatot, azt a miniszterelnök útján felterjesztették a királyhoz.⁸⁰ Ha a javaslatot a király szentesítette, az törvényi erőre emelkedett.⁸¹

A képviselőház tulajdonképpen a rendi országgyűlés alsóházának utóda.⁸² A dualizmus időszakában „az erdélyi és horvát képviselőkkel együtt 453 egyénileg megválasztott képviselő alkotta”⁸³. KMETY Károly leírja, hogy 453 képviselőből 40 képviselőt a társországok küldtek, míg 413 képviselő az egyes magyarországi választókerületekben került megválasztásra.⁸⁴ A képviselőház 1902. október 8-tól ülésezett az Országházban, előtte üléseit a Sándor utcai képviselőházban tartotta.⁸⁵ A házszabályok, a „képviselőház belső szerkezete [...] a nem pártrendszerű képviseletet tükrözték”⁸⁶. Parlamenti pártok léteztek ugyan ekkor, de nem ideológiai alapon, hanem „Ausztriához és a kiegyezéshez való viszonyuk alapján szerveződtek meg.”⁸⁷ A képviselőház 1848-tól tisztségviselőit maga választotta.⁸⁸ Az egyes tisztségviselők a következők voltak: az *elnök*, kinek feladata volt az ülések megnyitása és lezárása, a határozatok megállapítása és kimondása, a tisztségviselők és egyéb személyzet felügyelete és kinevezése.⁸⁹ Ezen túl, az elnök „örkődött az ülések rendje és az ügykezelés menete fölött [...] [valamint] 1946-ig a nem képviselők felett fegyelmi jogkört is gyakorolhatott”.⁹⁰ Az elnök munkáját a két *alelnök* segítette, a plenáris üléseket velük felváltva vezette.⁹¹ Fontos szerep jutott a *jegyzőknek* is: az ülések jegyzőkönyveit szerkesztették, az iratokat felolvasták, „jegyezték és felhívták a

⁷⁶ FEITL és tsai i. m. 26.

⁷⁷ Uo. 27.

⁷⁸ Uo. 27.

⁷⁹ Uo. 27.

⁸⁰ Uo. 27.

⁸¹ Uo. 27.

⁸² Uo. 27.

⁸³ Uo. 27.

⁸⁴ KMETY Károly: A magyar közjog tankönyve. Budapest, Politzer Zsigmond és fia, 1902. 244.

⁸⁵ FEITL és tsai i. m. 27.

⁸⁶ Uo. 27.

⁸⁷ Uo. 27.

⁸⁸ Uo. 28.

⁸⁹ Uo. 28.

⁹⁰ Uo. 28.

⁹¹ Uo. 29.

felszólalni akarókat, összeszámolták a szavazatokat”.⁹² Az üléseknek otthont adó épületre, a benne lévő ingóságokra, a Ház „minden anyagi ügyére, biztonságára” a *háznagy* felügyelt.⁹³ A háznagy hivatali személyzetével, azaz a terembiztosokkal és az altisztekkel közvetlenül rendelkezett.⁹⁴ KEMÉNY megállapítja, hogy a főrendiház és a képviselőház egyenjogú volt, valamint tesz egy megállapítást kora (tehát az 1930-as évek) kétkamarás parlamentjére, mely talán a dualizmus korának bikamerális rendszerére is alkalmazható: „a felsőház [főrendiház] a bölcs mérséklést[,] a konzervatívabb elemet képviseli, míg az alsóház mindig alkalmazkodik jobban az élethez és inkább hajlik a reformokra.”⁹⁵

A főrendiház tekintetében élesen elkülöníthető annak az 1885. évi VII. törvénycikk előtti és azt követő összetétele. A hivatkozott törvénycikk hatályba lépését megelőzően a főrendiház, mely a rendi országgyűlés felsőháza utódának tekinthető, mindösszesen elvben 834 főt számlált.⁹⁶ „[T]agja volt minden nagykorú született arisztokrata, a katolikus egyház püspökei és a kormány által kinevezett főispánok.”⁹⁷ A hivatkozott törvénycikk hatályba lépését követően, TISZA Kálmán miniszterelnöksége alatt megvalósult a testület reformja.⁹⁸ „[M]indegyik bevett egyház képviselőt kapott, [a főrendiház] tagjai lettek a kúria, a budapesti ítélőtábla és a közigazgatási bíróság vezetői.”⁹⁹ A kinevezett tagok száma a reform eredményeképp 50 főre csökkent.¹⁰⁰ Az 50 kinevezett tag mellett a főrendiház 50 úgynevezett élethossziglani képviselőt választhatott az arisztokraták, azaz a főrendek közül.¹⁰¹ Az élethossziglani képviselőt a főrendiház választotta, a javaslatot a minisztertanács terjesztette fel, majd az uralkodó hagyta jóvá.¹⁰² Az 1885-ös reform után a főispánok és az előírt vagyonnal nem rendelkező főrendek kimaradtak a főrendiház tagjai közül.¹⁰³ A főrendiház „[e]lnökét és két alelnökét ciklusonként az uralkodó nevezte ki.”¹⁰⁴ A főrendiház 1902. december 22-től ülésezett az Országházban, azt megelőzően üléseit a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében tartotta.¹⁰⁵

⁹² FEITL és tsai i. m. 29.

⁹³ Uo. 29.

⁹⁴ Uo. 29.

⁹⁵ KEMÉNY i. m. 38-39.

⁹⁶ FEITL és tsai i. m. 27.

⁹⁷ Uo. 27.

⁹⁸ Uo. 27.

⁹⁹ Uo. 27.

¹⁰⁰ Uo. 27.

¹⁰¹ Uo. 27.

¹⁰² Uo. 27.

¹⁰³ Uo. 27-28.

¹⁰⁴ Uo. 28.

¹⁰⁵ Uo. 28.

A kormány kezdeményezésére az uralkodó az országgyűlést összehívta, valamint feloszlatta.¹⁰⁶ Az országgyűlés folyamatosan ülésezett, ez alól a nyári és a téli szünet képezett kivételt.¹⁰⁷ „Egy-egy országgyűlési ciklus 1867 és 1887 között három évig, azt követően öt évig tartott.”¹⁰⁸ Kivételt ez alól az 1910-ben kezdődő országgyűlési ciklus jelent: az I. világháború miatt a ciklust meghosszabbították, így az 1918-ig tartott.¹⁰⁹ A ciklusokat ülészakokra osztották, egy ülészak egy évet ölelt fel.¹¹⁰ A plenáris ülések száma 1892-ig hozzávetőlegesen évi 120 volt, „azonban 1892 és 1905 között a 140-150-et is elérte”.¹¹¹ A kiegyezés utáni időszak első szakaszát tekintve az 1848. évi IV. törvénycikk tartalmazta azokat a házszabályi rendelkezéseket, melyek – többek között – szabályozták a következőket: mandátumok igazolása, a Ház megalakulása, tanácskozási rend, kérvények benyújtása és intézése, tisztségviselők választása és hatásköre, valamint az ülések nyilvánossága.¹¹² A házszabály a dualizmus idején több alkalommal módosításra került.¹¹³ A módosítások elsősorban az elnök jogkörét, az ellenzék jogait, a szólásszabadságot és a parlamenti fegyelmet célozták.¹¹⁴ Kiemelkedő jelentőségű volt a beszédidő szabályozása, melyet a többszöri felszólalás korlátozásával, az egyes beszédek idejének meghatározásával és a klotúr bevezetésével *közvetlen*, míg a beszédolvasás tilalmával vagy épp a tárgytól való eltérés tilalmával *közvetett* módon reguláztak meg.¹¹⁵ A képviselőket a kezdeti időszakban sorsolással kilenc osztályba sorolták, ezek az osztályok készítették elő „az anyagokat a plenáris ülésre, [...] [alkottak] előzetes véleményt a törvényjavaslatokról.”¹¹⁶ A sorsolásos rendszer a szakszerűség ellen hatott, ezért „[m]ár 1865-től kezdődően több nagy jelentőségű törvény előkészítésére, majd előzetes véleményezésére különbizottságot választottak”.¹¹⁷ Az első állandó bizottság az 1867-ben létrehozott pénzügyi bizottság lett, ezt követően az 1874-es házszabály tizenegy állandó bizottságot hívott létre, „melyek közül a legfontosabb szerephez az igazságügyi, a pénzügyi, a közlekedésügyi, a közoktatási, a közigazgatási, a közgazdasági és a véderőügyi bizottság jutott.”¹¹⁸

¹⁰⁶ FEITL és tsai i. m. 28.

¹⁰⁷ Uo. 28.

¹⁰⁸ Uo. 28.

¹⁰⁹ Uo. 28.

¹¹⁰ Uo. 28.

¹¹¹ Uo. 28.

¹¹² Uo. 29.

¹¹³ Uo. 29.

¹¹⁴ Uo. 29.

¹¹⁵ Uo. 29-30.

¹¹⁶ Uo. 30.

¹¹⁷ Uo. 30.

¹¹⁸ Uo. 30.

A felsőház tevékenységét az első világháborút követően beszüntette, visszaállítására csak később került sor.¹¹⁹ A HORTHY Miklós kormányzó fémjelezte korszak korai éveinek parlamentje a nemzetgyűlés, mely „a nemzeti szuverenitás egyetlen képviselője”¹²⁰ volt, melyből következően egykamarás rendszerben működött. A kétkamarás rendszer visszaállítása 1926-ban történt meg: a bethleni konszolidáció során azonban a „[...] a felsőház jogkörét a korábbi főrendiházhoz képest [...] szűkebben vonták meg.”¹²¹ Ez tulajdonképpen azt jelentette, hogy a felsőház nem rendelkezett abszolút vétőjoggal.¹²² A HORTHY-rendszer felsőháza – SZALAI értelmezésében – kevéssé volt a kormány ellensúlya, hanem inkább „[...] annak segítésére volt hivatott”¹²³. Az 1926-ban létrehozott rendszer utolsó országgyűlési választására 1939-ben került sor, ezt követően az Országgyűlés jelentősége csökkent.¹²⁴ „Hazánk 1944-es német megszállását követően az országgyűlés mindkét háza működött [ugyan,] azonban az események menetére nem tudott érdemi hatást gyakorolni.”¹²⁵ A kétkamarás országgyűlés 1944 végéig¹²⁶ vagy (más források szerint) 1945-ig¹²⁷ létezett, melyet az 1945-től 1949-ig terjedő időszak ’szabálytalan parlamentarizmusa’¹²⁸, majd az állampárti diktatúra egykamarás, kiüresedett parlamentarizmusa követett. A kétkamarás országgyűlés a rendszerváltást (rendszerváltozást?) követően sem került visszaállításra – de erről később.

¹¹⁹ SZALAI i. m. 71.

¹²⁰ Parlamenti jog i. m. 51.

¹²¹ SZALAI i. m. 72.

¹²² Uo. 72.

¹²³ Uo. 72.

¹²⁴ Parlamenti jog i. m. 52.

¹²⁵ Törvényhozás 1919-1944.

https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/14Szab%F3_Marjanucz/html/6_3.htm folyó szövegben

¹²⁶ Parlamenti jog i. m. 52.

¹²⁷ Törvényhozás 1919-1944. i. m. folyó szövegben

¹²⁸ Parlamenti jog i. m. 55.

2.2. Gondolatok az egy- és kétkamarás országgyűléssel kapcsolatban

„Gyakorlatilag az Óbirodalom vonatának utolsó kocsija után futottak, és bár nem érhatték el, annyit megtehettek, hogy megpróbáltak az árnyékában maradni.”¹²⁹ (Adrian TCHAIKOVSKY)

„Az Országgyűléssel szembeni elégedetlenség súlyos válságjeleket tükröz; mutatja, hogy tevékenysége bizonyos mértékig formálissá vált, kiüresedett, hogy a népképviselői tartalmi értelemben eltávolodott a képviseltektől.”¹³⁰ Ezek SALAMON László szavai, melyek nyomtatásban 2008-ban jelentek meg. Bár úgy vélem, megjelenhettek volna 2018-ban is – és ha nem vigyázunk, 2028-ban is aktuálisak lesznek. SALAMON László alkotmánybíró, jogtudós, egyetemi oktató és politikus volt az, aki a 2010-11-es alkotmányozás idején a kétkamarás országgyűlés mellett érvelt – például PATRUBÁNY Miklóssal vagy STUMPF Istvánnal egyetemben, illetve az egykamarás országgyűlést óhajtó JAKAB Andrással vagy TAKÁCS Alberttel szemben.¹³¹ SALAMON többek között két dolgot állít 2008-as írásában: 1) az elvont alkotmányjogi pro-contra elemzés nem vezet egyedüli „[...] üdvözítő, csálhatatlan álláspont[hoz] [...]”, másrészt 2) csak a szövetségi államok kétkamarás rendszere általánosan elfogadott, minden egyéb megoldás „korszakokon átívelő viták kereszttüzeiben áll”.¹³²

SZALAI leírja, hogy a kétkamarás parlament újraalakításának gondolata már az ötvenes években felmerült, majd a rendszerváltás idején is foglalkoztak a kérdéssel.¹³³ A rendszerváltók végül elvetették a témát.¹³⁴ A kétkamarás parlament visszahozatala aztán felmerült a kilencvenes, majd a kétezres évek elején is, illetve – mint az az előzőekben is rögzítésre került – a második ORBÁN-kormányhoz köthető alkotmányozás során is.¹³⁵

BALOGH Artúr korabeli, e dolgozatban már idézett, „A törvényhozó hatalom” című munkájának hatodik fejezete a képviselői szervezetéről, az egy vagy két kamara kérdéséről értekezik.¹³⁶ BALOGH szerint a törvényhozó szerv kettéválasztására és a felsőház létrehozására nem megfelelő indok sem a nagyobb megfontoltság óhajta, sem az egykamarás törvényhozás

¹²⁹ Adrian TCHAIKOVSKY: Az idő gyermekei. Budapest, Fumax, 2017. 303.

¹³⁰ SALAMON László: A kétkamarás parlamentről. 2008. [https://kdnf.hu/publicisztika/a-ketkamaras-parlamentrol-folyó szövegben](https://kdnf.hu/publicisztika/a-ketkamaras-parlamentrol-folyo-szovegben)

¹³¹ Szükség van-e kétkamarás parlamentre? címmel megjelent riport az Index.hu-n. 2010. 11. 12. https://index.hu/belfold/2010/11/12/szukseg_van-e_ketkamaras_parlamentre/?token=5058b27f0764ba21cc406bd58ff72ccf folyó szövegben

¹³² SALAMON i. m. folyó szövegben

¹³³ SZALAI i. m. 73.

¹³⁴ Uo. 73-75.

¹³⁵ Uo. 80-81.

¹³⁶ BALOGH i. m. 27.

zsarnokságának kizárása, mivel ezek más úton is elérhetők.¹³⁷ A szerző szerint a bikamerális rendszer szükségességét „[...] helyesen, meggyőzőleg csak az állam és a társadalom viszonyának, s az egyetemes jó megvalósulása feltételeinek beható szemléletéből lehet levezetni.”¹³⁸ Tehát: a felsőház, tehát a törvényhozó szerv kettéválasztása mindaddig szükséges, amíg maga a társadalom is kettéosztott: „különböző osztályokra, rendekre való tagolódást mutat [...] [és] ezen osztályoknak megkülönböztetett állami és társadalmi nyomatéka van.”¹³⁹ Valamint: a felsőház feladata az *állami akaratkifejlődés* tökéletesítése és kiegészítése.¹⁴⁰

A kérdéskört HARMAT Árpád Péter alapján¹⁴¹ alakíthatjuk úgy is, hogy mivel 1526-ig rendre egykamarás országgyűlésekre került sor, ezt követően pedig a kétkamarássá váló országgyűlések felsőtáblája „[...] az osztrák érdekek [...] primátusával [jött létre]”¹⁴², úgy a bikamerális működés tekinthető akár afféle HABSBURG-sajátosságnak is. Így tulajdonképpen kijelenthető, hogy az 1926-tól a kommunista időszakig terjedő alig két évtized kivételével, a HABSBURG előtt és után is az egykamarás működés volt jellemző. (Más kérdés, hogy a számok a bikamerális berendezkedés pártján állnak: „[...] [az] 1439 és 1990 közt eltelt 551 évből 395 évben volt kétkamarás, és mindössze 156 évben egykamarás az országgyűlésünk.”¹⁴³)

Ha a felsőház amolyan HABSBURG-sajátosság, mely ráadásul osztrák érdekek kiszolgálója, akkor HABSBURG és osztrák fennhatóság híján létezése, így létezésének óhajta is értelmetlen. A felsőház azonban több ennél: feladata, ahogy BALOGH vallotta, az állami akaratkifejlődés tökéletesítése. Így tehát a tökéletlenség szelleme nagyobb eséllyel marad a palackban: a mindenkori kormány jogalakító tevékenysége még azelőtt kap adekvát, kijózanító impulzusokat, hogy a törvény a parlamentből kikerülne.¹⁴⁴ KEMÉNY szerint¹⁴⁵ a felsőház a bölcs mérséklés, míg az alsóház az élethez való alkalmazkodás letéteményese. Ebben a kontextusban hajlanék arra, hogy inkább a felsőház bölcsessége legyen az, melyen a tökéletlen reformok hulláma megtörik, mintsem, hogy a társadalom szenvedje el a nem kellőképp átgondolt

¹³⁷ BALOGH i. m. 27.

¹³⁸ Uo. 27.

¹³⁹ Uo. 28.

¹⁴⁰ Uo. 29.

¹⁴¹ HARMAT Árpád Péter: Egykamarás és kétkamarás parlamentek a magyar történelemben. 2015.

<http://tortenelemcikkek.hu/node/406>, folyó szövegben

¹⁴² Uo. folyó szövegben

¹⁴³ Uo. folyó szövegben

¹⁴⁴ Itt kell megjegyezni, hogy BALOGH azt is kijelentette, hogy a nagyobb megfontoltság óhajta nem érv a bikamerális berendezkedés mellett, mely viszont az akaratkifejlődés előbbi értelmezését kérdőjelezi meg. Meg kell jegyezni azt is, hogy szerintem viszont a nagyobb megfontoltság óhajta kifejezetten jó érv a második kamara mellett – tehát ebben nem értek egyet a klasszikus szerzővel. Végezetül megjegyzendő az is, hogy a felismerés ellenére sem tudom abban a komplexitásban tekinteni, ahogy BALOGH tette azt. *Még szerencse, hogy az elvont jogi elemzés nem vezet egyedüli, üdvözítő állásponthoz.*

¹⁴⁵ KEMÉNY i. m. 38-39.

intézkedések következményeit. S persze ne menjünk el BALOGH azon érve mellett sem, hogy a kétkamarás működés előnye, hogy az a többszintű, több-kevesebb érdekérvényesítő képességgel rendelkező társadalomhoz illeszkedik. BALOGH művének e helyütt felhasznált kiadása 1899-ben jelent meg. Ahogy akkor, úgy a jelenben sem létezik egynemű társadalom és bár a kommunizmus ideje alatt a vagyoni egyenlőtlenségek csökkentek és persze egyéb radikális társadalomalakító idea felbukkanása sem kizárt, a jelen helyzetből kiindulva és annak továbbélését feltételezve a tagolt társadalom még igen sokáig realitás lesz.

„[...] [M]inek bonyolítani az alkotmányos berendezkedést, nem vagyunk szövetségi állam, ahol lenne szerepe egy felsőháznak.”¹⁴⁶ – így TEVAN Imre. TEVAN Imre újságíró véleménycikke mégis „Második kamarát!” címmel jelent meg az Index.hu portálon még 2010-ben. TEVAN modelljében a népképviselési-területi alapon szerveződő alsóház az ország ügyeivel, míg a korporatív jellegű felsőház a nemzet ügyeivel foglalkozik: „[...] a nemzet és az ország határainak egybe nem eséséből adódó helyzet a legjobban két külön házzal, az ország házával és a nemzet házával kezelhető.”¹⁴⁷ TEVAN tulajdonképpen a határon túli és külföldön élő magyarok képviselését teremtené meg a második kamara által.¹⁴⁸ Felsőházának egyharmadát a határon túli magyarok, egyharmadát listás szavazás útján a magyarországi pártok, végül egyharmadát a magyarországi nemzetiségek képviselői adnák.¹⁴⁹ Mivel napjainkban a határon túli magyarok immáron rendelkeznek korlátozott választójoggal, melynek inkább kiszélesítéséről, semmint szűkítéséről folyik diskurzus, ezen elem nélkül pedig a pártlisták és nemzetiségek képezte felsőház kevésbé tűnik kívánatosnak, így véleményem szerint a modellt ilyen formában elvethetjük. De ne vessük el a mögötte felsejlő attitűdöt: a távolba tekintést, a napi működés biztosításán túl, az eszményi óhaját. De erről majd később. Visszatérve a SALAMON által leírtakhoz, a tanulmány szerint három elgondolás is megjelent a második kamara ötletét támogatók körében, így a területi alapon, valamiképp az önkormányzatiság kiterjesztéseként működő felsőház gondolata; a korporatív jellegű felsőház gondolata, melyben megvalósul a „[...] különböző érdekeknek, értékeknek alapvető foglalkozási ágak, hivatások, társadalmi szervezetek, köztisztviselők, egyetemek, egyházak [...]” általi képviselése, végezetül az alsóházhoz hasonlóan népképviselési jellegű felsőház gondolata, mely „[...] elképzelés azonban a második kamara támogatóinak körében nem nyert olyan

¹⁴⁶ TEVAN Imre: Második kamarát! 2010. 11. 08.

https://index.hu/velemenyt/jegyzet/2010/11/08/masodik_kamarat/ folyó szövegben

¹⁴⁷ Uo. folyó szövegben

¹⁴⁸ Uo. folyó szövegben

¹⁴⁹ Uo. folyó szövegben

mértékű elfogadottságot, mint a területi, illetve a korporatív elem.”¹⁵⁰ SALAMON a második kamarával szembeni ellenvetéseket politikai szempontból és a korporatív jellegű felsőház tekintetében vizsgálja.¹⁵¹ Az ellenvetések közt megjelenik a rendszerváltás előtti hatalmi struktúráktól való félelem (mely SALAMON szerint ennyi év múltán már alaptalan) illetve az alsóház korlátozásának, a kormányzó pártok korlátozásának, így a kormányzati program lassításának problémája.¹⁵² Utóbbival kapcsolatban SALAMON véleménye az, hogy írása megjelenése idején is léteztek olyan intézmények, melyek az Országgyűlést és a kormányzó pártokat voltak hivatottak kontrollálni, s melyeket nem kényszer, hanem az önkorlátozásra való igény hívott életre, s ezáltal pedig a felsőház nem más, mint ezen folyamatok betetőzése.¹⁵³ SALAMON a következőképp summáz: „[A]z ország politikai állapotára és a demokratikus intézményrendszer helyzetére tekintettel érdemes, sőt szükséges kiszabadulni korábbi fenntartásaink fogságából, és nyitottá válni a mostani helyzetünkből történő előrelépés lehetőségét hordozó régi-új megoldások felé.”¹⁵⁴ TEVAN gondolat kísérletéből a mindennapi pragmatikán túlmutató attitűdöt emeltem ki, míg SALAMON írásából a reform szükségességének gondolatát és a „rég-új” megoldások óhaját tartom a legfontosabb és a dolgozatomban további részeit tekintve kiemelkedő fontosságú építőköveknek.

¹⁵⁰ SALAMON i. m. folyó szövegben

¹⁵¹ Uo. folyó szövegben

¹⁵² Uo. folyó szövegben

¹⁵³ Uo. folyó szövegben

¹⁵⁴ Uo. folyó szövegben

3.1. Történeti jogintézmények feltámasztása: a háznagy és az Országgyűlési Őrség

„Szolgálunk hűséggel, becsülettel.”¹⁵⁵ (Az Országgyűlési Őrség jelmondata)

A háznagy dualizmuskori funkciójáról és szerepéről korábban már írtam. A kommunizmus kiépülésével eltűnt tisztség a második ORBÁN-kormány idején tért vissza: „a háznagy [...] [az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény] alapján egy a korábbi parlamenti jogból »felélesztett« tisztség, amely az első népképviselői parlament megalakulásától 1949-ig létezett.”¹⁵⁶ Ahogy az Országgyűlés honlapja írja, a háznagy (a törvényben meghatározott kivételekkel) a házelnök egyes feladatait látja el (hogyan melyeket, arról az Országgyűlés Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzata rendelkezik) s mely feladatok a következők: „[1]) képviseli az Országgyűlést más állami szervek, civil és egyéb szervezetek felé, [2]) képviseli az Országgyűlést a nemzetközi kapcsolatokban, [3]) közjogi feladataiból adódóan képviseli Magyarországot a külföldi partnerekkel folytatott tárgyalások során, [4]) a főigazgatón keresztül az Országgyűlés Hivatala vezetőinek utasítást adhat feladat elvégzésére vagy mulasztás pótlására, [5]) a házelnök irányítása alatt ellátja mindazokat a feladatokat, amelyeket a házelnöknek az Alaptörvény, más törvény, országgyűlési határozat, illetve a házszabályi rendelkezések előírnak, [végül 6]) ellátja azokat a feladatokat, amelyeket az Országgyűlésről szóló törvény alapján számára eseti jelleggel a házelnök meghatároz.”¹⁵⁷ A korábban és a jelen fejezetben leírtak alapján állítható, hogy a háznagy feladata elsősorban a házelnök tehermentesítése, egyes feladatai átvétele és vitele által. Kérdésként adódik, hogy vajon a jelenkor és a dualizmus háznagyának funkciói ezen túl milyen hasonlóságokat mutatnak, illetve egyáltalán megfeleltethető-e egyik háznagyfogalom a másiknak. SOLTÉSZ alapján leginkább nem: „2013-tól az Országgyűlés a parlamenti hagyományokat ápolva visszaállított egy 1848 és 1949 között működő parlamenti tisztséget, de feladatköre alapvetően megváltozott.”¹⁵⁸ Míg a dualizmus korában a háznagy működtetési-üzemeltetési feladatokat vitt, addig a jelenkorban ez leginkább az Országgyűlés Hivatalának feladatai közé tartozik.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Az Országgyűlési Őrség hivatalos honlapja. <https://www.orszaggyulesiorseg.hu/>

¹⁵⁶ Az Országgyűlés szervezete és működése. https://birosag.hu/sites/default/files/static/e-learning/alaptorveny_birok/at_allamszervezet/lecke1_lap3.html

¹⁵⁷ Az Országgyűlés tisztségviselőinek feladatai. <https://www.parlament.hu/az-orszaggyules-tisztsegviseloinek-feladatai>

¹⁵⁸ SOLTÉSZ István: Tanulmányok az Országgyűlésről. 2023.

https://dlib.ogyk.hu/R/38XS3YQSEKHLNB3X26LA8CUTL4CIF84N44H9L9VLCBP2FPQLVA-06800?func=results-jump-full&set_entry=000008&set_number=000419&base=GEN01 65.

¹⁵⁹ Uo. 65.

Míg a dualizmus korában a háznagy kifejezetten vitt rendészeti jellegű feladatokat, addig a jelenkor háznagya nem gyakorolhat sem rendészeti, sem fegyelmi jogokat.¹⁶⁰

Problémaként merülhet fel az is, hogy maga a háznagy kifejezés bizonyosan nem mentes egyes furcsa konnotációktól (lásd a vonatkozó *majordomus* és *Hausmeier* terminusokat). KMETY leírja, hogy korábban a csend és rend fenntartása a királyi főajtónálló feladata volt, aki ezt a felsőtáblán személyesen, míg a karoknál és rendeknél helyettese útján látta el.¹⁶¹ Mivel a dualizmus korában a háznagy (miként egyébként az elnök) feladata a csend és rend fenntartása volt¹⁶² – ellentétben a jelenkor háznagyanak feladatkörével – így a királyi főajtónálló is egyfajta előképének tekinthető. Előrébb persze így sem jutunk, hiszen a királyi főajtónálló elnevezés visszahozatala sem tűnik éppenséggel észszerűnek, főképp tekintve a végbement jelentős változást a dualizmus korának háznagya és a jelenkor háznagya között: többek között pont a klasszikusan főajtónállói feladatok elvesztését. Összességében a feltehető igény (a házelnök tehermentesítése) érthető, az viszont kevésbé, hogy a tulajdonképpen új funkciók miatt egy régi tisztség neve alá soroltattak – ahogy az sem egyértelmű, hogy vajon egyáltalán visszaállításnak, visszahozatalnak tekinthető-e az, ha háznagynak nevezek egy a dualizmuskori háznagytól eltérő feladatkörű tisztségviselőt. Persze szögezzük le újból: a királyi főajtónálló elnevezés alkalmazása minden bizonnyal még problémásabb volna.

A dualizmus nyugalmi időszakát követően harcosabb idők következtek, s „[a]z elharapódzó erőszak, valamint az országgyűlés működésének helyreállítása érdekében [...] LUKÁCS László miniszterelnök törvényjavaslatot nyújtott be [...]” melynek célja volt a házelnöki jogkör bővítése és egy fegyveres őrség, a Képviselőházi Őrség felállítása is.¹⁶³ Mindennapossá vált az obstrukció, majd az obstrukció visszaszorítását célzó intézkedéseket követően az erőszak: „[e]nnek formája és módja széles skálán mozgott, a verbális agressziótól [...] a fizikai erőszakon át [...] egészen az emberölési kísérletig terjedt.”¹⁶⁴ KOVÁCS Gyula ellenzéki képviselő TISZA István elleni gyilkossági, illetve önmaga elleni öngyilkossági kísérlete a Képviselőházi Őrség felállítása közvetlen előzményének is tekinthető. LUKÁCS László fent idézett törvényjavaslatát az uralkodó 1912. december 31-én szentesítette, a Képviselőházi Őrség pedig a törvény felhatalmazása alapján 1913. január 31-én kezdte meg működését.¹⁶⁵ A Képviselőházi Őrség a képviselőház elnökének alárendeltségébe tartozott,

¹⁶⁰ SOLTÉSZ i. m. 65.

¹⁶¹ KMETY i. m. 295.

¹⁶² Uo. 295.

¹⁶³ NAGY Tamás, LIPPAI Zsolt: Politikai és egyéb csatározások a Képviselőházban – a Képviselőházi Őrség megalakulása és szerepe. *Magyar Rendészet*, 2021/1. 41-52. 45.

¹⁶⁴ Uo. 44.

¹⁶⁵ Uo. 46.

feladata a képviselőház belső rendjének fenntartása, valamint őrzésvédelme volt.¹⁶⁶ Állománya önkéntesen jelentkező katonákból, valamint csendőrökből tevődött össze: 2 fő tiszt (egyikük törzstiszti rangban parancsnok) 6 fő palota főőrmester és 48 fő palotaőrmester, azaz összesen 56 fő teljesített szolgálatot a Képviselőházi Őrség kötelékében.¹⁶⁷ Fontos, hogy a Képviselőházi Őrség ugyan katonailag szervezett őrtestület volt, mégsem tartozott a honvédelmi tárca irányítása alá.¹⁶⁸ Az őrtestület működési költségei fölött önállóan, „[...] a honvédelmi tárca beleszólása nélkül rendelkezett”¹⁶⁹. A Képviselőházi Őrség feladata volt a tanácskozási rend és csend, illetve a közbiztonság fenntartása és a házszabályok szigorú betartatása is.¹⁷⁰ A Képviselőházi Őrség története az ismertetett előzményektől kiindulva az őrség tényleges felállításán (1913. május 5-e) az első komolyabb incidensen (HÉDERVÁRY Lehel ellenzéki képviselő megkardlapozása) és két világháborún át az őrség feloszlásáig tart.¹⁷¹ A Képviselőházi Őrség de jure sosem került megszüntetésre, második világháborúig tartó történetét az őrség (és nem utolsósorban: a Képviselőház) feloszlata zárta.¹⁷² Az Országgyűlés védelmét később a Belügyminisztérium Kormányőrség, majd a Köztársasági Őrezred látta el, majd a feladat egy rövid időre a Készenléti Rendőrséghez került.¹⁷³ 2013. január 1-jén a feladat az újonnan létrehozott, de a Képviselőházi Őrség utódjának tekinthető Országgyűlési Őrségé lett: az Országgyűlési Őrség honlapjának angol nyelvű bemutatkozó szövege – „Its predecessor was the Guard of the House of Representatives, which was formed 100 years ago”¹⁷⁴ – vagy épp az Országgyűlési Őrség emblémáján szereplő „alapítva 1912” felirat egyértelművé teszi előd- és utódszervezet kapcsolódását.

Így tehát, a második ORBÁN-kormány idején egy újabb intézmény tért vissza a régmúltból – és értelemszerűen ezzel kapcsolatban is érinteni kell érveket és ellenérveket. Ahogy a már többször idézett NAGY Tamás és LIPPAI Zsolt által jegyzett cikkben szerepel, az Országgyűlési Őrség első parancsnokának, TÓTH László Tibor vezérőrnagynak érvelése szerint az őrség felállításával megszűnik az az antidemokratikus gyakorlat, miszerint a törvényhozás védelmét a végrehajtó hatalomnak alárendelt fegyveres szerv látja el.¹⁷⁵ Ezen, egyébként logikus érvelés a párhuzamosságok és a praktikum oldaláról kérdőjelezhető meg: jelenleg mind

¹⁶⁶ NAGY és LIPPAI i. m. 47.

¹⁶⁷ Uo. 47.

¹⁶⁸ Uo. 47.

¹⁶⁹ Uo. 47.

¹⁷⁰ Uo. 48-49.

¹⁷¹ Uo. 48-49.

¹⁷² Uo. 49.

¹⁷³ Uo. 50.

¹⁷⁴ The Parliamentary Guard. <https://www.parlament.hu/web/orszaggyulesi-orseg/introduction>

¹⁷⁵ NAGY és LIPPAI i. m. 50.

a bírói hatalmi ág, mind a semleges, köztársasági elnöki hatalmi ág személy- és objektumvédelmét a végrehajtó hatalomnak alárendelt fegyveres szerv (nevesül a tágabb értelemben vett Rendőrség) látja el és mégsem beszélünk ennek antidemokratikus mivoltáról; másrészt az ország személy- és objektumvédelmi feladatait utoljára egy szervezetként ellátó Köztársasági Őrezred bírt azzal a praktikus előnnyel a jelenlegi, felaprózott rendszerrel szemben, hogy egy irányítás és szervezet kultúra alatt tudta valamennyi védett személyt és védett objektumot, valamint valamennyi objektumőrt és személyvédőt, ezáltal pedig a szolgálati ágat és magát a szakmát is. Az ellenpontosítás ellenére mégsem gondolnám anakronizmusnak az Országgyűlési Őrség felállítását (különös tekintettel a választott képviselőkkel szembeni fellépés problematikájára) azonban az ellenvetésekkel szeretnék rávilágítani arra, hogy egy-egy intézmény feltámasztása mindig a lehető legkörültekintőbben kell történnjen, különös figyelemmel arra, hogy az állami-hatalmi struktúrában minden mindennel összefügg, ezért, ha az átültetés nem kellő gondossággal történik, úgy a feltámasztott intézmény nem biztos, hogy reziliens módon reagál a jelen, s a jövő nehézségeire.

3.2. A kötött mandátum visszahozataláról

„...a csontok és tárgyak alapján elképzei, hogy milyenek lehettek...”¹⁷⁶

(Philip K. DICK)

JAKAB András egy 2021-es interjúban azt mondta, a demokrácia lényege a felelősség, „a politikai felelősségre vonás lehetősége”¹⁷⁷. A kormányfelelősség elvének érvényesítéséért DEÁK is harcolt, példának okáért a „hűtlenségi büntett” intézményének bevezetése mellett érvelt a büntetőjogi országos választmány jogi albizottságában.¹⁷⁸ De mi a helyzet az országgyűlési képviselők felelősségével? ERŐS idézi CONDORCET márkiját: „mint a nép képviselője azt tehetem, amiről úgy hiszem, hogy a legjobban szolgálja annak érdekét. Azért választottak meg, hogy a saját – és ne a választók – elképzeléseit fejtsem ki.”¹⁷⁹

Magyarország Alaptörvénye 2. cikkének (1) bekezdése a következőképp rendelkezik: „Az országgyűlési képviselőket a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson, sarkalatos törvényben meghatározott módon választják.”¹⁸⁰ A több, mint egy évtizede hatályban lévő Alaptörvény 1. cikke kijelenti azt is, hogy az Országgyűlés Magyarország legfőbb népképviselői szerve. Tehát a szabad mandátum esetében a nép, mely képviselve van, s melynek akarata elviekben az Országgyűlésbe becsatornáztatik, mégiscsak *fait accompli* kell szembesülnön azzal, hogy a képviselő – CONDORCET márki szavaival – milyen elképzeléseket fejt ki: „jobb” esetben saját kútfőből, „rosszabb” esetben pártvezetése kívánalma, iránymutatása, ad absurdum utasítása alapján.¹⁸¹ ERDŐS azt írja, a szabad mandátum kritikájának középpontjában a képviselő választópolgároktól való függetlenedése, „a parlament és a választópolgárok közti távolság” áll.¹⁸² ERDŐS szerint a szabad mandátum „praktikus szükségszerűség”¹⁸³. ERDŐS azt is írja, hogy a szabad mandátum szerepe „a modern államban megengathatatlan”¹⁸⁴. Kérdés, hogy a magyar hagyományokra tekintettel, anakronizmus-e,

¹⁷⁶ Philip K. DICK: A végső igazság. Budapest, Agave, 2017. 20.

¹⁷⁷ Ilyet az MSZMP művelt – Jakab András a fideszes vagyonátmentés indokolhatatlanságáról címmel megjelent interjú a Válaszonline-on. 2021. 04. 28. <https://www.valaszonline.hu/2021/04/28/jakab-andras-ketharmad-alapitvanyi-kiszervezes-allami-vagyon-interju/> folyó szövegben

¹⁷⁸ SZABAD György: A kormány parlamenti felelősségének kérdése. In: SZABAD György (szerk.): A magyar Országgyűlés 1848/49-ben. KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 1998, 92-112. 94.

¹⁷⁹ ERDŐS (2019) i. m. [10]

¹⁸⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

¹⁸¹ „Jobb” és „rosszabb” e helyütt a mandátum szabadságának szempontjából értendő.

¹⁸² ERDŐS (2019) i. m. [13]

¹⁸³ Uo. [13]

¹⁸⁴ Uo. [12]

blaszfémia-e felvetni az országgyűlési képviselői mandátum a szabadtól a kötött felé elmozdításának lehetőségét? Feltételezzük, hogy igen, anakronizmus és blaszfémia, tehát – egyelőre – ilyet ne is vessünk fel.

KÖRÖSÉNYI András kutatóprofesszor, az Magyar Tudományos Akadémia doktorának 2023. 06. 30-án jelent meg véleménycikke a Válaszonline internetes médium felületén „Egy mondat a zsarnokságról – a miniszter és a fordított elszámoltatás” címmel¹⁸⁵. KÖRÖSÉNYI értekezésében bevezeti a fordított elszámoltatás fogalmát, mely jelenti azt a helyzetet, mely során „a kormány számoltatja el a választókerületet, vagy egy várost, azaz az állampolgárokat [...] arról, hogy kellő mértékben támogatták-e a kormánypárt képviselőjelöltjét, vagy sem.”¹⁸⁶ A fogalom keretein belül, amennyiben a választók a kormány igényeinek megfelelően szavaznak, a közösség jutalmat kap, ha azonban nem, úgy a jutalom elmarad.¹⁸⁷ KÖRÖSÉNYI szerint a fordított elszámoltatás „megnehezíti a választott hivatalokban ülők elszámoltatását” és aláássa az elszámoltatás eszméjét.¹⁸⁸ Érdekességgépp megjegyezhető, hogy a fordított elszámoltatásnak van egyfajta jogtörténeti előképe, mely pedig a képviselőküldési jog felfüggesztésének intézménye.¹⁸⁹ A mindösszesen nyolc évre szánt ideiglenes intézkedés eredményeképp a választókerületnek, „[...] hol frivol [...] [könnyelműséggel] [...] [űzetett] az etetés és itatás, vagy a vesztegetés”, képviselőküldési joga ideiglenesen elvonásra került.¹⁹⁰ Az új és régi intézmény mögött eltérő motivációk feltételezhetők ugyan, annyi azonban bizonyos, hogy bár e dolgozatban több régi intézmény visszahozatalára teszek javaslatot, a képviselőküldési jog felfüggesztésére vonatkozó jogintézmény visszahozatalára azonban semmiképp.

Úgy vélem, hogy miként a természetjog, valamiképp az is szívekbe van írva, hogy ki számoltathat el és kit. És igencsak úgy vélem, hogy a fordított elszámoltatás a helytelen, míg a képviselő választók által elszámoltatása a helyes út – első javaslatomat is ennek megfelelően alakítottam ki.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) 28-31/A szakasza rendelkezik a helyi önkormányzati képviselő megbízatásának keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokról. A Mötv. 28. szakasz

¹⁸⁵ KÖRÖSÉNYI András: Egy mondat a zsarnokságról – a miniszter és a fordított elszámoltatás. Válaszonline, 2023. 06. 30. <https://www.valaszonline.hu/2023/06/30/ner-forditott-elszamoltatas-lazar-janos-demokraciahiany-korosenyi-andras/> folyó szövegben

¹⁸⁶ Uo. folyó szövegben

¹⁸⁷ Uo. folyó szövegben

¹⁸⁸ Uo. folyó szövegben

¹⁸⁹ KMETY i. m. 271.

¹⁹⁰ Uo. 271.

(1) bekezdésében felsorolt okok között nem szerepel olyan, mely a képviselő választók által történő visszahívását tenné lehetővé, amennyiben a Mötv. 32. szakasz (1) bekezdésben meghatározottakat megszegve, választói érdekeivel ellentétesen folytatná működését. A Mötv. 32. szakasz (1) bekezdése tartalmaz a felelősség kérdésével kapcsolatos kitételt is, eszerint „az önkormányzati képviselő a település (fővárosi kerület, megye) egészéért vállalt felelősséggel képviseli a választóinak az érdekeit”¹⁹¹. Úgy vélem, a Mötv. 32. szakasz (1) bekezdés a felelősség kérdését diffúzzá és megfoghatatlanná teszi. Indoklom állításom azzal, hogy egy önkormányzati választókerület, mint terrén, átlagember számára is átlátható, problémái átlagember számára is érthetőek, ráadásképp ezek a problémák olyanok, melyek a választókerület lakosait életvitelükben direkt módon érintik. Magyarán szólva, az önkormányzati képviselő-aspiráns világos programot fogalmazhatna meg, melynek teljesülését az átlag szavazó is könnyedén ellenőrizhetné. A település egészéért vállalt felelősség konstruktuma mindezt feloldja: lehetőséget ad arra, hogy képviselőink a materiális, helyi problémák megoldatlanul hagyását össz-települési össz-érdekre hivatkozva magyarázzák ki.

Nem szaporítva tovább a szót: úgy vélem, hogy a dolgozatomban vázoltak alapján el lehetne gondolkozni azon, hogy a Mötv. módosításával, a helyi önkormányzati képviselő megbízásának megszűnése eseteinek bővítésével, meg lehetne kísérelni a szabad mandátumnak a DEZSŐ-féle¹⁹² skálán legalább egy árnyalatnyi elmozdítását az imperatív mandátum felé. S egy esetleges siker által, túl a praktikus szükségszerűségeken, talán az országgyűlési követ intézménye sem volna többé avított és anakronisztikus, visszahozatala pedig blaszfémia.

Feltételezzük, hogy egy skála egyik pontján az általam javasolt elképzelés áll, mely szerint az önkormányzati képviselő mandátuma nem (teljesen) szabad, hanem az (legalább részben) a felhatalmazást adó választók elvárásaihoz kötött és a képviselői működés alatt is lehetőség van arra, hogy képviselő megbízása megszűnjön, amennyiben ezeket az elvárásokat nem teljesítette. A skála másik végén a fordított elszámoltatás fogalmával leírt helyzet állhat: itt az önkormányzati képviselő nem tartozik elszámolással választói felé, hanem a választók tartoznak elszámolással a kormány és a kormánypárt irányába. Amennyiben feltételezzük a fordított elszámoltatás jelenségének valóságát, úgy az ilyen körülmények között működő önkormányzati képviselő mandátuma sem szabad: hanem imperatív, csak nem a választói elvárások, hanem a képviselő parthovatartozása által. Ez alapján a mandátum szabad mivolta a skála mindkét végpontján megkérdőjelezhető. Véleményem az, hogy amennyiben a jelenkor a

¹⁹¹ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény, 32. szakasz (1) bekezdés

¹⁹² L. az 1.2. fejezetet

fordított elszámolást kínálja fel és a mandátum szabadsága illúzió csupán, úgy a párthovatartozás és a kormányhűség jelentette kötöttség helyett legalább ezen, választókhöz közeli, önkormányzati szintéren legyen inkább a választói elvárás az, mely a képviselő kezét megköti.

3.3. A kötött mandátum és a kétkamarás országgyűlés visszahozataláról

„Ha azt mondjátok, hogy nemmel kell szavazni, akkor nemmel szavazok, nem kell elmagyarázni, hogy miért.”¹⁹³ (SIMONKA György)

A dualizmus rendszerének országgyűlése kétkamarás volt: fontos szerep jutott a főrendiháznak és még fontosabb a képviselőháznak. A jelenkor Magyarországon az Országgyűlés szerepe, a törvényhozó hatalom szerepe a hatalmi ágak közül kiemelkedő. Előfordulhat azonban, hogy erős választói felhatalmazottság és még erősebb frakciófegyelem talaján egy olyan működés alakul ki, ahol az Országgyűlés működése során – helyenként legalábbis – a pártérdek könnyen érvényesül, az országérdek meg leginkább akkor válik fontossá, ha előbbivel aktuálisan épp egybeesik. Vajon a dualizmus korában (és azt megelőzően, valamint az követően) jellemző kétkamarás parlament jelentheti-e a párttagok dominálta Országgyűlés hatékony ellensúlyát? Vagy ahogy SZALAI András írja: felmerülhet bennünk a kérdés, „[...] hogy szükségünk van-e kétkamarás törvényhozásra, és milyen szerepet tölthet be a hatalommegosztásban, milyen ellensúlyt jelenthet egy esetleges bikamerális parlament.”¹⁹⁴

SZALAI alapján a kétkamarás parlamentek típusai: 1) történeti-tradicionális felsőház; 2) népképviseleti jellegű második kamarák; 3) szövetségi kamarák; 4) területi alapon szerveződő kamarák; 5) korporatív kamarák; végül 6) kvázi kétkamarás parlamentek.¹⁹⁵ Ezen túl, attól függően, hogy milyen fokú egyensúly áll fenn a két kamara között, beszélhetünk szimmetrikus és aszimmetrikus parlamentről.¹⁹⁶ A második kamara vétójoga pedig lehet abszolút, részben abszolút, erős felfüggesztő hatályú, valamint gyenge felfüggesztő hatályú.¹⁹⁷

Korábbi javaslatomat tekintve nem terjeszkedtem túl az önkormányzati képviselők és a 2011. évi CLXXXIX. törvényen. E helyütt azonban továbbmennék ennél. Gondolatkísérlet jellegű javaslatom lényege az Országgyűlésről 2012. évi XXXVI. törvény, az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény, valamint a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosítása oly módon, mely alapot adhat a bikamerális parlamenti

¹⁹³ Azt gondoltam, hogy én bármit megtehetek, mert Orbán Viktor kedvel engem című interjú a Telex.hu-n. 2024. 08. 28. <https://telex.hu/belfold/2024/08/28/simonka-gyorgy-interju-fidesz-puszttaottlaka-lazar-janos-rogan-antal-orban-viktor-koltsegvetesi-csalas> folyó szövegben

¹⁹⁴ SZALAI i. m. 68.

¹⁹⁵ Uo. 75-78.

¹⁹⁶ Uo. 78-79.

¹⁹⁷ Uo. 80.

működés felállítására. Mielőtt azonban saját modelletem ismertetném, röviden bemutatom SZALAI vonatkozó elgondolását is.

SZALAI verdiktje szerint a bikamerális országgyűlésre szükség van, méghozzá a hatalmi ágak elválasztásának erősítése érdekében, mely jelenti a parlament önállóságának növelését a „[...] végrehajtó hatalommal és a pártokráciával szemben.”¹⁹⁸ SZALAI kétkamarás modelljében a második kamara, azaz a felsőház jellemzői: 1) eltérő mandátuma által nem az alsóház duplikációja; 2) az alsóházhoz képest a pártpolitikától távolabb helyezkedik el; 3) bizonyos személyi kérdésekben – az alsóházzal egyetemben – döntési jogköre van (köztársasági elnök választása, más közjogi méltóságok, például alkotmánybírók választása); 4) rendelkezik a vizsgálóbizottságok felállításának jogával; 5) a törvényhozás folyamatában egyszeri vétőjogot gyakorol.¹⁹⁹ Ezen túl, a SZALAI által javasolt felsőház „[...] nem az állampolgárok választásával jönne létre”, mivel modelljében a népképviseleti felsőház nem tudná betölteni a neki szánt funkciót, valamint a felsőházi kampány devalválna a felsőházi jelölteket.²⁰⁰ SZALAI korporatív jellegű második kamarájában „[...] képviselőkhöz jutnának az érdek-képviselői szervezetek, a kamarák, az egyházak, az egyetemek, az igazságszolgáltatás képviselői [...]”, ezen túl pedig a kisebbségek és a határon túli magyarok.²⁰¹ Mint látható, SZALAI modellje hasonlít TEVAN Imre modelljére, melyet főbb vonalaiban korábban ismertettem, s mely szintén a korporatív jellegű második kamarák igényét veti fel. JAKAB a korporatív jellegű kamarákról sommás és lesújtó véleményt fogalmaz meg: „[...] [az] elképzelés téves, és zsákutcába vezetné a magyar alkotmányos fejlődést.”²⁰² Ennek oka pedig a demokrácia és a korporativizmus gondolatísága közötti feloldhatatlan ellentét.²⁰³

Saját modellemben az alsóház lenne a pártpolitikai csatározások színhelye, egyben a stabilitás letéteményese. Ezzel a megoldással egyrészt elfogadjuk azt, hogy valamilyen szinten a pártok szerepe nélkülözhetetlen, ahogy azt is, hogy ezzel együtt jár a szabad mandátum bizonyos kötöttsége a frakciófegyelem által. Azonban mégis, az alsóház képviselői szabad mandátumuk révén tevékenykedhetnek a BALOGH Artúr által megfogalmazott egyetemes jóért²⁰⁴. A SZABÓ István által felvetett probléma²⁰⁵ is megoldásra kerülne: a parlament kormánnyal szembeni ellenőrzési funkcióját az alsóház gyakorolná, mely egyben a

¹⁹⁸ SZALAI i. m. 81.

¹⁹⁹ Uo. 82-83.

²⁰⁰ Uo. 84-85.

²⁰¹ Uo. 84-85.

²⁰² JAKAB András: Miért nincs szükségünk második kamarára? 2010. <https://plwp.eu/docs/wp/2012/201003.pdf> 5.

²⁰³ Uo. 5-10.

²⁰⁴ BALOGH i. m. 17.

²⁰⁵ SZABÓ i. m. 233.

felelős kormány működéséhez szükséges folyamatos többséget is biztosítaná. Az alsóház képviselőinek választása e modellben pártlistás arányos rendszerben történne. A felsőház tagjait a szokásoktól és az ismertetett javaslatoktól eltérően *választanánk*: ők volnának az egyes választókerületekben megválasztott, kötött mandátummal rendelkező képviselők. A háznagy tekintetében ugyan kétségeimet fejeztem ki azt illetően, hogy mennyire észszerű egy régi tisztséget, intézményt eltérő tartalommal, funkcióval visszahozni, de ez esetben – véleményem szerint – a forma visszahozása akkor is indokolt lehet, ha azt eltérő tartalommal töltjük is meg. Indokolt azért, mert a kétkamarás rendszer az, ami kellő és megfelelő ellensúlyát képezhetné a pártpolitikának és a párthatalomnak, s melyhez rendelkezésre áll a történeti tudás, a szokások és nem mellesleg a szükséges infrastruktúra is. Amennyiben egy törvény csak mindkét kamara általi jóváhagyást követően kerülhetne a köztársasági elnök elé, úgy feltételezhető, hogy a törvény végleges szövege a kormány és a regnáló párt érdekein túl, már figyelemmel volna a választókerületek lakosságának érdekeire is. Adódik a kérdés, hogy miként reagál a modell, ha a kormány azért él törvényjavaslattal, hogy egy lokálisan elutasított, de a nemzet javát szolgáló, az egyetemes jó megvalósítására irányuló intézkedéssorozatot valósítson meg. Példának okáért – bár e példával bizonyára sokan vitatkoznának, mégis helyesnek vélem – atomerőművet építsen. Igen, előfordulhat, hogy a folyamat lelassul. Az is előfordulhat, hogy az atomerőmű nem épül meg, ami nézetem szerint kétségkívül veszteség. Azonban az is előfordulhat – és pontosan ez az a lehetséges kimenetel, mely elképzelésemet erősen megtámogatja – hogy az atomerőmű egy olyan vármegye olyan választókerületében épül fel, ahol a lakosság kifejezetten *óhajtja* a beruházást. Természetesen a kormány közvetlenül is tárgyalhatna a közösséggel, de ezen tárgyalások esetén joggal merül fel az asszimmetria problémája. Ellenben a felsőházi képviselő, ki mindenekelőtt választókerülete érdekeit képviselné, erős tárgyalópartnerre lehetne a kormánynak. Erős tárgyalópartnerként pedig elérhetné, hogy a kormány megfelelő biztosítékokat adjon, ellenszolgáltatásokat nyújtson, kompenzáljon és kiegyenlítsen.

Tulajdonképpen választ adtam arra is, hogy miért válasszuk a felsőház tagjait: a választókerület lakossága és képviselője közti erős kapcsolat érdekében. (Emellett persze nyilvánvaló, hogy királyi családunk, főnemeseink nem lévén, azokat nem tehetjük meg a felsőház tagjainak, míg az egyház magas rangú képviselőinek szerepvállalása a szekuláris állammodell miatt nem jöhet szóba. A közhivatal viselése vagy különleges érdem által elnyert felsőházi tagság nem elvetendő, de némileg anakronisztikusan hat, illetve nehézséget okoz a hatalomnak a néphez való visszavezetése is. Megoldás persze erre is javasolható, eszerint a nem választókerületi felsőházi tagok is választással nyernék el mandátumukat, méghozzá egy országos névjegyzékből történő választással. A névjegyzékbe való felvétel is történhetne népi

aktus által, például adott számú választói ajánlás, aláírás összegyűjtését követően.) De miképp történne a renitens felsőházi képviselő elmozdítása? Elképzelésem szerint a választókerület lakossága egy internetes portálon, meghatározott időközönként, egy, például 5-fokú skálán, támogató, semleges vagy elutasító értékelést adna felsőházi képviselőjéről. Így, egy sajátos módon megvalósulna az, amiről SZABÓ ír: „[mi] magyarok pedig szeretünk az ügyeinkben közvetlenül eljárni, s nem mindent képviselőinkre bízni”²⁰⁶. Az értékelés kötelező volna. Amennyiben az elutasító értékelések halmozott átlaga elérne egy meghatározott értéket (például az átlag a 2-es érték alá süllyedne) úgy az adott választókerületben időközi választásra kerülne sor. A költséghatékonysággal kapcsolatos problémák úgy volnának megoldhatók, hogy az egész választási processzust tennénk egyszerűbbé és kevésbé költségessé, például az online szavazás bevezetésével. A modell tehát két markáns elemmel bír, ezek a bikamerális berendezkedés és a felsőházi képviselők kötött mandátuma. Nézzük meg újra ERDŐS Csaba érveit a kötött mandátummal szemben. ERDŐS érvelése szerint a kötött mandátum elvi szinten is kizárja egy arányos választási rendszer kialakítását. Látható, hogy e modellben arányos választási rendszerben választott alsóház *mellett* működne a javasolt módon felállításra kerülő felsőház. ERDŐS másik érve a permanens választások problémája: ezzel kapcsolatban már említettem a választások költséghatékonyabbá tételét, mint lehetőséget, másrészt ugyebár e rendszerben az alsóház, ezáltal a kormány, a felsőházat érintő időközi választásoktól függetlenül (lecsökkent lehetőségekkel, de mégis) működőképes és tevékeny maradna.

JAKAB András „Miért nincs szükségünk második kamarára?” című írásában egyaránt szól arisztokrata, szövetségi, korporatív, civilszervezeti, önkormányzati, közvetlenül választott és érdem alapján összeálló második kamarákról.²⁰⁷ Az általam nagyra becsült szerző, aki hamarosan osztrák elődje örökébe lép az Emberi Jogok Európai Bíróságán, az egyes modellek ismertetésén túl – mint az a tanulmány címéből világosan következik – azok elvetése mellett érvel. Közelebbről, az önkormányzatiság és a területi érdek felemlegetése okán az önkormányzati, valamint saját modellem milyensége okán a népképviselői (közvetlenül választott) második kamarákkal kapcsolatos érveket vizsgáltam meg. JAKAB azt írja, hogy „[h]a minden kistépülés érdekét egyaránt érvényesítjük masterplan nélkül, akkor az országos közérdek megint szétesik, hasonló módon a korporációs logikához.”²⁰⁸ Nos, amit látunk, az ennek az ellentétpárja, mely mégis hasonló eredményre vezetett: a (feltételezhető) *masterplan* érvényesítése kistépülési (települési?) érdekek érvényesítése nélkül az országos közérdek

²⁰⁶ SZABÓ i. m. 236.

²⁰⁷ JAKAB i. m. 4-14.

²⁰⁸ Uo. 11.

széteséséhez vezetett. El se játszunk a gondolattal, hogy egy Tata, Komárom vagy épp Ács környéki érdekeket képviselő felsőházi tag esetlegesen miképp akadályozta volna egyes szennyező gyárak megépítését. Vagy miképp járt volna el azok kevésbé szennyezővé tétele érdekében. Úgy vélem, hogy amennyiben az alsóház letéteményese az országos érdeknek, a felsőház pedig úgy kerül finomhangolásra, hogy csak a területi érdek extrém sérelmekor avatkozhasson be, de akkor viszont hatékony jogosítványokkal bírjon, úgy létrejöhet egy olyan egyensúly, ami se nem Kína, se nem Svájc: ahol az együttműködés sem a központnak, sem a periferiának nem válik *szükségszerűen* sérelmességé. JAKAB írásában népképviseleti alapon választott második kamarák kapcsán olyan létező modellekről számol be, ahol az alsóház és a felsőház egyaránt erősen kitett a pártpolitikának, s a második kamara funkcióját tekintve a választási rendszerből eredő aránytalanságokat hivatott csak korrigálni – mely funkciónak vagy képes megfelelni, vagy sem.²⁰⁹

JAKAB több modell kapcsán is felemlíti a kultúrharcos magyar közeget, ahol „[...] a kompromisszumos politikai kultúra hiánya miatt [...]” megannyi konstellációt érintene a pártpolitikai perpatvar, sőt, egy pártpolitikai alapon működő, de politikailag eltérő színezetű alsó- és felsőház a hazai államműködésre nézve „[...] vélhetően bénítólag hatna.”²¹⁰ Úgy vélem, hogy saját modellem védett a területi és a népképviseleti második kamarákkal kapcsolatos ellenérvekkel szemben is, mivel a területi érdek érvényesítése szűk és rendkívüli²¹¹, illetve mivel modellemben a második kamara pártpolitikának való kitettsége az alsóház befolyásoltságához képest jelentéktelen, így létezése nem felesleges, működése pedig nem hat bénítón az államműködésre. JAKAB mindemellett általános ellenérveket is hoz, s ezek közül van kifejezetten releváns is: eszerint tévednek azok, akik a hatalommegosztás kiteljesítése, az alsóház túlhatalmának megakadályozása miatt érvelnek a felsőház mellett, mivel JAKAB szerint az Alkotmánybíróság az a szervezet, mely ezen célok elérésére hivatott, így a második kamara létrehívása okafogyott és felesleges. A szerző hivatkozott tanulmánya 2010-ben jelent meg, így élek a gyanúperrel, hogy nem a jelenkor Alkotmánybíróságára (a továbbiakban: AB) gondolt, amikor arról írt, hogy az biztosítja az alsóház túlhatalma elleni védelmet és a hatalommegosztás érvényesülését. Mindazonáltal nyilvánvaló, hogy az AB megerősítése is lehetséges útja a kívánt célok elérésének, azonban mögöttünk azzal a tizennégy évvel, mely JAKAB írása óta eltelt, még

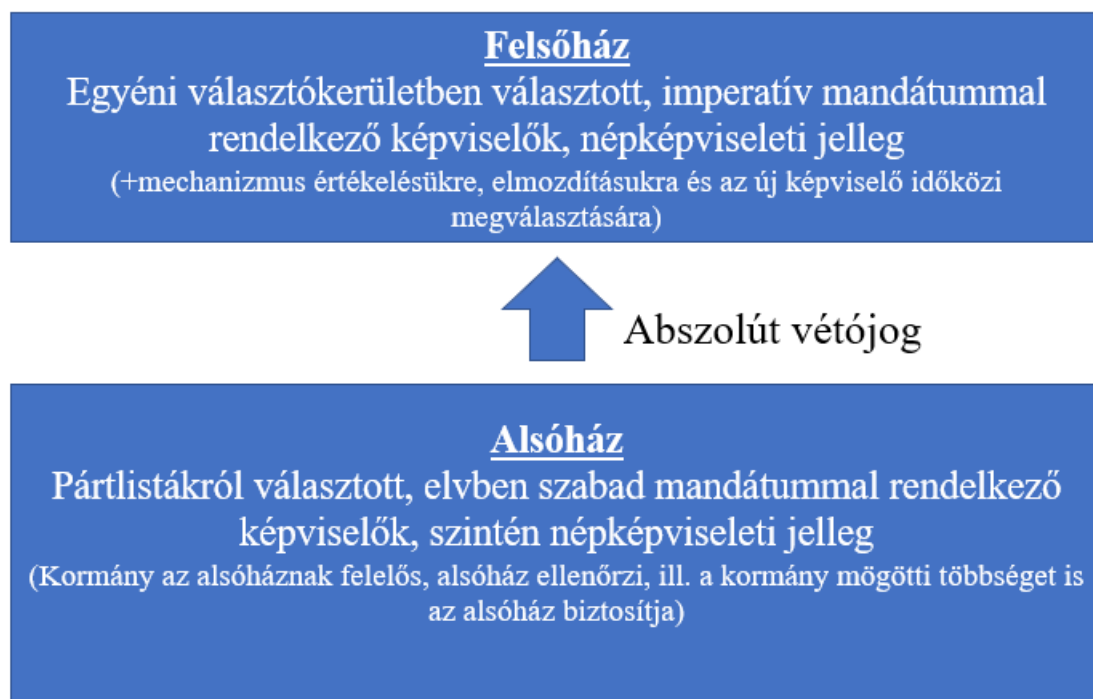
²⁰⁹ JAKAB i. m. 13.

²¹⁰ Uo. 14.

²¹¹ Itt valami olyasmire gondolok, hogy bár a modellemben a felsőházi képviselő ugyan egzisztenciálisan kitett a választókerületi elégedettségnek, mégis, ahhoz, hogy hatékonyan akadályozza a választókerületére hátrányos alsóházi javaslatot, ahhoz a felsőházi többség meggyőzése is szükségeltetik – s mely pedig csak nagy igazságtalanságok okán tűnik realizálhatónak.

jurátusként sem osztom a szerző azon gondolatát²¹², hogy a jogászi megközelítés pro érv az AB mellett és a második kamara ellenében...

Látható, hogy egyrésről a bikamerális parlament gondolata másokat, tudósokat, politikusokat egyaránt megihletett. Kétségtelen, hogy ez az idea rám is jelentős hatással volt. Sajátomon kívül két konkrét modellt ismertettem, az újságíró TEVAN Imre és a egyetemi oktató SZALAI András kétkamarás rendszerét. Utóbbi rendszere és saját modellem között vannak ugyan párhuzamok, például a pártokkal szembeni ellensúly megteremtése, mint cél tekintetében, de jelentős különbségek is vannak, legfőképp az, hogy míg SZALAI modellje korporatív második kamarával, addig az enyém vállaltan népképviseleti jellegű második kamerával építkezik. Annyi azonban biztos: a kérdés érdekes és sokan foglalkoztak vele. A kötött mandátum visszahozatalát ellenben talán KOSSUTH óta nem kívánta senki, mégis, az imperatív mandátum feltámasztása modellem szerves részét képezi, ezáltal annak némi unikális jelleget adva. Modellemet igyekeztem vizsgálni mind előnyei, mind hátrányai mentén, áttekintve vonatkozó támogató gondolatokat és ellenérveket is. A fejezet – és a dolgozat – zárásaként pedig javaslatom vizuálisan is áttekinthető az 1. ábrán.

1. ábra: Az általam javasolt modell ábrázolása

²¹² JAKAB i. m. 16.

Összegzés, lezárás

„Ha KÖLCSEY jelszava a »haza és haladás«, ANTALLÉ a »szabadság és tulajdon«, SZABADÉ a hazafiság (patriotizmus) és demokrácia volt.”²¹³ (JESZENSZKY Géza)

Kiindulva fenti idézetből, szükségszerűnek, még hozzá ab ovo szükségszerűnek tartom, hogy a hazafiság valamiképp a múltban gyökerezzen, hogy a jelenben megélt patriotizmus a múltnak jó ismerőse legyen. Egyrészt praktikus okokból, a történelmi hibák elkerülése végett, másrészt hitelességi okokból. Továbbmenve, a haladás progresszió, melynek pedig jövőfókuszát tartom szükségszerűnek. A tulajdon annyit tesz, hogy létezik egyén és egyéni boldogulás, s bizony van olyan, hogy kinek-kinek érdemei szerint. A demokrácia a nép uralma, mely bár arisztotelészi értelemben elfajulás, mégis sokunk meggyőződése szerint az elérhető és megvalósítható rendszerek legjobbika. Milyen ideál képezhető tehát e jeles urak jelszavaiból?

Ezen ideál patrióta, tehát fontos számára a honfitársai adta közösség és ily módon a közérdek, de individualista is, mivel hisz az erőfeszítésben. Progresszív, haladó szellemű és nemcsak elfogadja a jobbat, hanem keresi is. Ismeri a múltat, megteszi, ami a jelenben lehetséges és építi a jövőt. Emellett pedig demokrata, tehát sem a közjó, sem az egyéni érdek miatt nem lépi túl a meghatározott kereteket – és nemcsak hajlandó a konszenzusos játékszabályok szerint játszani, hanem kifejezett igénye, hogy e szabályok érvényesüljenek. Ez az ideál megvalósulhat emberben, politikai közösségben, vagy tükröződhet a fennálló politikai-hatalmi rendszerben. Úgy vélem, az általam javasolt felépítmény, még ha barlangi árnyék lévén gyöngé próbálkozás lehet csak, mégis, úgy vélem, hogy ezt a próbálkozást legalább a jó irányba tettem meg.

Dolgozatomat egy DEÁK Ferenc idézettel²¹⁴ zárnám, reflektálva egyrészt arra, hogy a régi jó dolgok, s gyakorlatok visszahozatala nem egyszerű vállalkozás, másrészt arra, amit DIÓSZEGI írt idősebb ANDRÁSSY Gyula munkásságáról. A választott DEÁK-idézet pedig a következő:

„[a]mit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják.

De miről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott,
annak visszaszerzése mindig nehéz, s mindig kétséges.”

²¹³ JESZENSZKY Géza: „A történelem írója annak alakítója lett” – a száz éve született Szabad György emlékére. Válaszonline. 2024. 08. 02. <https://www.valaszonline.hu/2024/08/02/szabad-gyorgy-centenarium-orszaggyules-rendszervaltoztatas/> folyó szövegben

²¹⁴ <https://www.citatum.hu/idezet/11915> folyó szövegben

...és csak remélni tudom, hogy nem ez az Adrian TCHAIKOVSKY-idézet volna inkább helytálló:

„Mindaz a technológiai csoda, amely lehetővé tette a *Gilgamesh* létrejöttét, és mindazok a trükkök, amelyeket az Óbirodalom isteneitől loptak, sem volt elég ahhoz, hogy a lámpák világítsanak, vagy sokkal fontosabb munkát adott ahhoz, hogy néhány kiégett LED ne érdekeljen senkit.”²¹⁵

²¹⁵ TCHAIKOVSKY i. m. 501.

Felhasznált szakirodalom és hivatkozások

A fejezetek elején szereplő idézeteket és a zárófejezet végén található két idézetet csak lábjegyzetben hivatkoztam. A dolgozatban szereplő jogszabályokat csak akkor hivatkoztam lábjegyzetben, ha ez feltétlenül szükséges volt. *(A szerző megjegyzése.)*

Az Országgyűlés szervezete és működése. https://birosag.hu/sites/default/files/static/e-learning/alaptorveny_birok/at_allamszervezet/lecke1_lap3.html

Az Országgyűlés tisztségviselőinek feladatai. <https://www.parlament.hu/az-orszaggyules-tisztsegviseloi-nek-feladatai>

BALOGH Artúr: A törvényhozó hatalom. Budapest, Politzer Zsigmond, 1899.

DIÓSZEGI István: Andrassy. 1993. <https://epa.oszk.hu/00000/00003/00001/fej02.htm>

ERDŐS Csaba: Az országgyűlési képviselők szabad mandátumának alapjai és az intézménnyel kapcsolatos legfontosabb kihívások. *Parlamenti Szemle*, 2017/2. 7-26.

ERDŐS Csaba: Parlamenti képviselő. In: JAKAB András, KÖNCZÖL Miklós, MENYHÁRD Attila, SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András), 2019. <http://ijoten.hu/szocikk/parlamenti-kepviselo>

FÁBIÁNNÉ KISS Erzsébet: A magyar törvényhozás szerkezetének átalakulása. In: SZABAD György (szerk.): A magyar Országgyűlés 1848/49-ben. KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 1998, 64-92.

FEITL Írisz, GYARMATI György, KUKORELLI István, LÉGRÁDY Eszter, MELKOVICS Tamás, SMUK Péter, SOLTÉSZ István, VILLÁM Judit: A magyar parlamentarizmus története. In: KERÉKES Margit (szerk.): A magyar országgyűlés. Budapest, Országház Könyvkiadó, 2019.

HAJNIK Imre: A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. (Székfoglaló értekezés). In: FRAKNÓI Vilmos (szerk.): Értekezések a társadalmi tudományok köréből, II. kötet, VIII. szám. Eggenberger-féle Akadémiai Könyvkereskedés, Budapest, 1873.

HARMAT Árpád Péter: Egykamarás és kétkamarás parlamentek a magyar történelemben. 2015. <http://tortenelemcikkek.hu/node/406>

Ilyet az MSZMP művelt – Jakab András a fideszes vagyonátmentés indokolhatatlanságáról címmel megjelent interjú a Válaszonline-on. 2021. 04. 28. <https://www.valaszonline.hu/2021/04/28/jakab-andras-ketharmad-alapitvanyi-kiszervezes-allami-vagyon-interju/>

JAKAB András: Miért nincs szükségünk második kamarára? 2010. <https://plwp.eu/docs/wp/2012/201003.pdf>

KEMÉNY István: Az országgyűlés szervezetének történeti kialakulása az összevont korától napjainkig. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem, 1939.

KMETY Károly: A magyar közjog tankönyve. Budapest, Politzer Zsigmond és fia, 1902.

KÖRÖSÉNYI András: Egy mondat a zsarnokságról – a miniszter és a fordított elszámoltatás. Válaszonline, 2023. 06. 30. <https://www.valaszonline.hu/2023/06/30/ner-forditott-elszamoltatas-lazar-janos-demokraciahiany-korosenyi-andras/>

Mandátum szócikk. Közszerológiai Online Lexikon. <https://lexikon.unike.hu/szocikk/mandatum>

MEZEY Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

MOLNÁR András (szerk.): „Tekintetes karok és rendek!” Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései 1825-1848 – Válogatott dokumentumok. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2003.

NAGY Tamás, LIPPAI Zsolt: Politikai és egyéb csatározások a Képviselőházban – a Képviselőházi Őrség megalakulása és szerepe. *Magyar Rendészet*, 2021/1. 41-52.

Parlamenti jog: Az Országgyűlés működése, feladat- és hatáskörei, kapcsolódó intézmények. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2018.
<https://www.parlament.hu/documents/10181/56582/Parlamenti+jog/0bf1e7bb-2654-5631-1068-481392d61552>

RUSZOLY József: Parlamentarizmus és népképviselet 1848-ban.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/parlamentarizmus_es_nepkepviselet_1848_ban

SALAMON László: A kétkamarás parlamentről. 2008. <https://kdnf.hu/publicisztika/a-ketkamaras-parlamentrol>

SOLTÉSZ István: Tanulmányok az Országgyűlésről. 2023.
https://dlib.ogyk.hu/R/38XS3YQSEKHLNB3X26LA8CUTL4CIF84N44H9L9VLCBP2FPQLVA-06800?func=results-jump-full&set_entry=000008&set_number=000419&base=GEN01

SZABAD György: A kormány parlamenti felelősségének kérdése. In: SZABAD György (szerk.): A magyar Országgyűlés 1848/49-ben. KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 1998, 92-112.

SZABÓ István: Két gondolat az Aranybulláról: a közvetlen demokrácia és a jogkiterjesztés elve. In: MEZEY Barna (szerk.): Az Aranybulla a jogtörténetben. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2022. 227-240.

SZALAI András: Ami az Alaptörvényből kimaradt: A második kamara mint a parlamentáris kormányzat ellensúlya. *Pro Publico Bono*, 2013. 68-85.

Szükség van-e kétkamarás parlamentre? címmel megjelent riport az Index.hu-n. 2010. 11. 12. https://index.hu/belfold/2010/11/12/szukseg_van-e_ketkamaras_parlamentre/?token=5058b27f0764ba21cc406bd58ff72ccf

TEVAN Imre: Második kamarát! 2010. 11. 08. https://index.hu/velemenyt/jegyzet/2010/11/08/masodik_kamarat/

The Parliamentary Guard. <https://www.parlament.hu/web/orszaggyulesi-orseg/introduction>

Törvényhozás 1919-1944. https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/14Szab%F3_Marjanucz/html/6_3.htm